

matre sine Patre; ipse conditoris templum, ipse conditor templi; ipse auctor operis, ipse opus auctoris; manens unus de utroque, et in utraque natura, nec naturarum copulatione confusus, nec naturarum distinctione geminatus.

DE ORDINE CREATURARUM¹PL
83, 916

Cap. I, 5. Filius ex tempore carnem suscepit humanam, quae vitio caret; humanitatis naturam habuit, animam prudentem, intellectualem, sapientem, excepta divina natura, habens, ut humanitas integra fieret; quam ideo Filius, qui sine tempore Dei Patris est, assumpsit, ut qui in divinitate erat Dei Filius, in humanitate idem esset hominis Filius. Qua humanitate natus est de Spiritu sancto, et Maria semper Virgine; non quia et Spiritus sancti sicut et Mariae, Filius esse credendus sit, sed quia ex virtute et opere Spiritus sancti conceptus, ex Virgine natus sit.

1721

S. SOPHRONIUS Hierosolymitanus (ca 550 †638)

ORATIONES

PG
87ter,
3201

Oratio I. In Christi Natalitia.² [...] Hinc quidem ex utero virgineo exortus, inde vero ex aditis inferorum antris excitatus.

1722

*3202

* [...] Quamobrem laetae quoque festivaeque voces praesentem hanc solemnitatem illustrant fidelesque duplici nomine ad festum hunc diem celebrandum invitant. Hic virgo, quae eum in lucem edidit, angelum non absque iustissima causa, eiusmodi oratione se compellantem accipit: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*; ³ quasi dicat maledictio quae Evae iam olim irrogata fuerat, iam tandem per te finem facit.

PG
87ter,
3207

[...] Annon cum Dei Verbum esset, aeternumque ex aeterno Patre ortum haberet, impollutum matris Virginis uterum propter nos inhabitavit, veramque in illa, et ex illa carnem suscepit? Suscepit autem ex ea carnem non prius quidem formatam et existentem, quam indissolubili vinculo illi coniungeretur: sed una cum ipso, et in ipso Verbi complexu, existentium sortitam.

1723

PG
87ter,
3207

[...] Christus namque salutis nostrae causa nobis per omnia assimilatus, et similis expertem conceptionem habuit (viri enim, ut nasceretur, * synergia nulla egebat), et Virginis utero se circumscribi

1724

¹ Liber certus iuxta Al et Bar III, 171; spurius videtur, hibernicae originis, iuxta B. Bischoff et M. Diaz y Diaz (Clavis 1189).

² Festum tum temporis in Dominicam diem inciderat. Vide alium locum, Sophronio attributum, sub titulo « Incertus Auctor ».

³ Lc. I, 28.

sustinuit, et hominum more pro sua clementia in lucem edi voluit, et in manifestissimum omnipotentis divinitatis suae iudicium et argumentum, Virginem, ex qua prodiit, integram incorruptamque conservavit, ipsamque nihilominus Deiparam esse palam ostendit.

1725

Si scires donum Dei, aiebat Christus, fons ille vitae nunquam deficiens ad Samaritanam, *et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petivisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam. Omnis qui bibet ex aqua hac, sitiet iterum; qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum. Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquae * salientis in vitam aeternam.*¹ Cisterna haec sacra sanctissimam Virginem designabat, quae et uterum gestura, et Deum paritura erat. Quod enim hic transigebatur, prophetia et figura erat de Christo, qui est aqua viva omnibus vitam infundens, deque mystica et spiritali cisterna, quae aquam illam, quae numquam deficit, utero comprehensam, in lucem dedit, hoc est de impolluta Virgine.

PG
87ter,
3209

*3210

1726

[...] At nos vero, qui Christum Servatorem gratanter suscipimus, et orthodoxa fide ornati sumus, et execrandam iudaeorum incredulitatem aversamur, et spuriam foedamque eorundem amentiam modis omnibus detestamur, sacram Bethleem adire enixe avemus, divinamque cisternam, quae iuxta portam exstat, Deiparamque Virginem mystice designat (haec namque aquam vivam quae vitam dat mundo effudit), mentis oculis contemplari, et salutem, quae in ipsa apparuit, hoc est Christum, qui humanum ortum hac luce in ea subiit (hic enim nostra est salus, et vita, et redemptio) accurate contueri, adire nequaquam possumus. Tenemur profecto desiderio, et siti aequae nos torrente, atque altera illa torrebat regem; videre autem aquam, ut decantatus ille David, et vel solo aspectu animam visumque inde pascere propter Saracenorum metum omnino non valemus.

PG
87ter,
3212

1727

Oratio II. In SS. Deiparae Annuntiationem, VI. Τοῦ Λόγου γὰρ σάρκωσιν οὐκ εἰπόντες οἱ τάλανες, οὔτε μὴν ἑτερογενῶν οὐσιῶν ὀνομάσαντες ἔνωσιν, θεότητός τε, φημί, καὶ ἀνθρωπότητος, ἀλλ' οὔτε τὴν ἐκ Παρθένου τῆς θείας αὐτοῦ καὶ κυρίως Θεοτόκου κηρύξαντες γέννησιν, ἅπερ ἅπαν-

PG
87ter,
3224

1727

Oratio II. In SS. Deiparae Annuntiationem, VI. Cum vero miseri illi² nec Verbi incarnationem profiteantur, neque etiam diversarum substantiarum, deitatis inquam et humanitatis, unionem dicant, neque generationem eius ex Virgine divina vereque Dei Genitrice praedicent, quae tamen omnia cruci praevia sint oportet, ita fit ut,

PG
87ter,
3223¹ Io. IV, 10 ss.² Haeretici.

τα σταυροῦ χρεὼν καθηγῆσασθαι, σταυρὸν ἀθέσμως προσφέρουσι, τὴν
μιαρὰν θεοπάθειαν ἱεροῖς μιγνύναι βουλόμενοι δόγμασιν.

PG
87ter,
3232

1728

*3233

XIV. Καὶ τίς ἡ βουλή, ἣν Θεὸς ἐβούλεύσατο πρὸς ἀνθρώπων σωτηρίαν
καὶ λύτρωσιν; Ἡσαΐας βοάτω παρελθὼν ὁ θαυμάσιος, ὁ καὶ τὴν ἄσπορον
Θεοῦ προφθεγγόμενος σύλληψιν, καὶ τὴν παρθενικὴν αὐτοῦ προδιηγῆσάμενος
γέννησιν· ὃς ἐπὶ τῇ πληρώσει τῆς θείας βουλήσεως, ὥδῃν ἄδων Θεῷ χαρι-
στήριον· «Κύριε, ὁ Θεὸς μου, δοξάσω σε, κέκραγεν· ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου,
ὅτι ἐποίησας θαυμαστὰ πράγματα, * βουλὴν ἀρχαίαν ἀληθινήν· γένοιτο· ὅτι
ἔθηκας πόλεις ὀχυράς εἰς χῶμα, τοῦ πεσεῖν αὐτῶν τὰ θεμέλια· τῶν ἀσεβῶν
πόλεις εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ οἰκοδομηθῇ. Διὰ τοῦτο εὐλογῇ σε ὁ λαὸς ὁ πτω-
χός· καὶ πόλεις ἀνθρώπων ἀδικουμένων εὐλογήσουσί σε. Ἐγένου γὰρ πάση
πόλει ταπεινῇ βοηθός, καὶ τοῖς ἀθυμοῦσι δι' ἔνδειαν σκέπη. Ἀπὸ ἀνθρώπων
πονηρῶν ῥύσῃ αὐτούς».

Ταῦτα ἡμῶν, ἀδελφοί, τὰ θεῖα ἐστὶν εὐαγγέλια· ταῦτα ὑμῖν εὐαγγελιζό-
μεθα σήμερον, οὐχ ὡς μετέπειτα γίνεσθαι μέλλοντα, ἀλλ' ὡς ἤδη θείως γε-
νόμενα, καὶ σεσωκότα τῆς καταδίκης τὸν ἄνθρωπον, καὶ πρὸς τὴν προτέραν
τοῦτον ἀναγαγόντα λαμπρότητα καὶ μακαριότητα, καὶ Θεοῦ φίλον ὡς τὸ
πρὶν ἐργασάμενα.

sacrosanctis dogmatibus blasphemam divinitatis passionem perverso
consilio immiscentes, crucem quoque impie proferant.

PG
87ter,
3231

1728

*3234

XIV. At vero quodnam est consilium, quod ad salutem ac red-
emptionem hominum Deus excogitavit? Id proclamet in medium
prodiens admirandus ille Isaias, qui Deum sine semine concipien-
dum praedixit, ipsumque e Virgine generandum in antecessum enar-
ravit; qui pro divini huius consilii executione laudis canticum Deo
in gratiarum actionem concinens, ita exclamavit: «Domine, * Deus
meus, glorificabo te; in hymnis collaudabo nomen tuum, quoniam mi-
rabilia fecisti, consilium antiquum verum. Fiat. Quoniam firmas urbes
posuisti in tumulum, ut cadant ipsarum fundamenta; ne aedificetur
in aeternum civitas impiorum. Propter hoc benedicet tibi populus
pauper; benedicent tibi et civitates hominum iniuriam patientium.
Quia factus es adiutor omni civitati pauperi, et praesidium iis qui
propter inopiam animo fracti erant. Ab hominibus scelestis libera-
bis eos».¹

Hoc est, fratres, divinum nuntium quod afferimus: haec vobis
hodierna die evangelizamus, non quasi deinceps eventura, sed uti di-
vinitus iam facta, quaeque hominem iam praestiterunt a condemna-
tione liberum, inque pristinum decus beatitatemque restituerunt, ac
Deo amicum non secus ac primitus effecerunt.

¹ Isa. XXV, 1 (iuxta LXX).

1729

XVI. Καὶ πῶς τοῦτο Θεῷ διανύεται, καὶ πρὸς πέρας περιώνυμον ἄγεται; PG
87ter,
3236
Διδάσκει σαφῶς ἡμᾶς Λουκᾶς ὁ θεσπέσιος, τὸ πάντων ἱερῶν ἱερώτατον συγ-
γράφων ἡμῶν Εὐαγγέλιον, ἵνα μηδεὶς ἀπιστῇ τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος,
ἵνα μηδεὶς ἀδυναμίαν Θεοῦ καταψεύσεται, ἀσθενῆς ὑπάρχων αὐτὸς καὶ ἀδύ-
ναμος, καὶ πρὸς πᾶσαν πράξιν θειοτέραν ἀνίκανος. Καθάπερ αὐτοῦ βοῶντος,
ἀρτίως ἠκούσατε, ὡς· « Τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριήλ ὑπὸ
Θεοῦ, εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἥ ὄνομα Ναζαρέτ, πρὸς Παρθένον μεμνη-
στευμένην ἀνδρί, ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου Δαβίδ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς Παρ-
θένου Μαριάμ ». Ἀκούεις Θεὸν ἀποστείλαντα, καὶ ἀπιστεῖν ἐθέλεις τῷ πράγ-
ματι; Μὴ ἀπίσται Θεοῦ τῷ διατάγματι, ἀλλὰ μᾶλλον εὐσεβέστατα πίστευε,
ὡς πληροῦν ἐστὶ Θεὸς δυνατότατος, ἅπερ ἂν καὶ πράττειν βουλήσοιτο.

XVII. Τί δὲ σταλεῖς ὁ μακαριστὸς ἄγγελος πρὸς τὴν Παρθένον φησὶ τὴν
ἀπείρανδρον; ἢ πῶς αὐτῇ τῶν τοιούτων εὐαγγελίων ἀπαγγέλλει τὴν δῆλω-
σιν; καὶ ὅσα τίκτει δι' αὐτῆς τὸ τοιοῦτον Θεοῦ μεγαλοῦργημα; « Χαῖρε,
κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ».

Ἀπὸ χαρᾶς πρὸς αὐτὴν ὁ τῆς χαρᾶς ἄγγελος ἄρχεται. Ἦδει γάρ, καὶ
ἠπίστατο, ὡς πᾶσιν ἀνθρώποις, καὶ πᾶσιν ὡσαύτως τοῖς κτίσμασι χαρᾶς
αὐτοῦ τὸ διάγγελμα πρόξενον γίνεται, καὶ λύτης ἀπάσης τοῖς πᾶσιν ὀλέ-

1729

XVI. [...] At quomodo Deus id perficit? Quomodo ad egregium
finem perducit? Praeclare nos id docet a Deo inspiratus Lucas, qui et
bonum illud sacrorum omnium sacratissimum nuntium nostrum
conscripsit, ut nemo ob rei magnitudinem incredulus exsistat, neve
aliquis, infirmus cum ipse sit et impotens atque ad divinius quodque
facinus ineptus, Deo impotentiam fallaciter attribuat. Audistis nu-
per, utpote ipso proclamante, quomodo *mense sexto missus est
angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae, cui nomen Nazareth ad
Virginem desponsatam viro, cui nomen Ioseph, de domo David, et no-
men Virginis Maria.*¹ Audis Deum misisse, et rei fidem non vis ha-
bere? Noli de iis diffidere quae Deus ordinavit; sed potius summa
cum pietate crede, Deum, quaecunque demum facere voluerit, ea
perficere pro omnipotentia sua valere.

PG
87ter,
3235

XVII. Verum quid missus beatus ille angelus ad Virginem inte-
gerrimam dicit? Aut quomodo faustissimum hoc nuntium ipsi de-
fert? Et qualia portenta per ipsam magnificentia haec divina mo-
litur? *Ave gratia plena, Dominus tecum.*²

A gaudio incipit eam alloqui ille gaudii nuntius. Noverat enim
et plane sciebat, nuntium illud suum universis hominibus atque
omnibus pariter creaturis gaudium parare, et quoslibet a quibus-

¹ Lc. I, 26, 27.² Lc. I, 28.

*3237 θριον· ἥδει γάρ, ἐκ τούτου * θεογνωσίᾳ τὸν κόσμον αὐγάζεσθαι· ἥδει, τῆς πλάνης τὴν ἀχλὺν ἀφανίζεσθαι· ἥδει, τοῦ θανάτου τὸ κέντρον ἀμβλύνεσθαι· ἥδει, τῆς φθορᾶς τὴν δύναιμιν φθείρεσθαι· ἥδει, τοῦ ἄδου τὴν νίκην καθέλκεσθαι· ἥδει, τὸν ἀπολλύμενον ἄνθρωπον σώζεσθαι, τὸν τούτοις πάλαι δουλεύοντα, ἀφ' οὗ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἀπελήλαται, καὶ τῆς ἐκεῖσε μακαρίας διατριβῆς ἐξελήλαται. Διὰ τοῦτο χαρὰν αὐτοῦ τῶν εὐαγγελίων τὸ προοίμιον τίθησι, διὰ τοῦτο χαρὰν αὐτοῦ τῶν λόγων προφθέγγεται, διὰ τοῦτο χαρὰ τῶν εὐαγγελίων τούτων! προηγῆσατο, ὡς πᾶσι γεννησομένων χαρὰ τοῖς πιστεύουσιν. Ἐδει γὰρ ἀπὸ χαροποιῶν λόγων καὶ ῥημάτων ἄρχεσθαι τῆς χαρᾶς τὰ θεῖα μηνύματα. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ ἄγγελος πρὸ πάντων χαρὰν ἀναφθέγγεται, τῶν οἰκείων εἰδὼς εὐαγγελίων τὴν ἔκδοσιν, καὶ ὡς χαρὰ φανεῖται παγκόσμιος ἡ αὐτοῦ τελειωμένη διάλεξις.

XVIII. Ποίαν γὰρ οὐχ υπερβαίνει χαρὰν καὶ τερπνότητα, τὸ πρὸς τὴν μακαρίαν Παρθένον γενόμενον καὶ τῆς χαρᾶς μητέρα διάγγελμα; Χαίροις, ὦ χαρᾶς τῆς ἐπουρανίου γεννήτρια· χαίροις, ὦ χαρᾶς τῆς ὑπερτάτης μαιεύτρια· χαίροις, ὦ χαρᾶς τῆς σωτηρίου μητρόπολις· χαίροις, ὦ χαρᾶς τῆς ἀθανάτου παραίτις· χαίροις, ὦ χαρᾶς τῆς ἀλέκτου μυστικῶν καταγώγιον· χαίροις, ὦ χαρᾶς τῆς ἀρρήτου ἀξιάγαστος ἄρουρα· χαίροις, ὦ χαρᾶς τῆς ἀρεύστου πηγῇ παμμακάριστος· χαίροις, ὦ χαρᾶς τῆς αἰδίου θεοφόρον κειμήλιον·

*3238 cumque dolores expellere; noverat, ex * divina huius mysterii cognitione mundum lumine collustrari; noverat, erroris disiecti caliginem; noverat retundi mortis aculeum; noverat vim corruptionis infringi; noverat inferno victoriam auferri; noverat salutem perditio affulgere homini, qui horum malorum iugo iamdiu premebatur, ex quo scilicet a paradisi deliciis expulsus, et a beato illo domicilio eiectus fuerat. Propterea legationis suae exordium a gaudio ducit; propterea sermonibus suis gaudii voces praemittit; propterea faustis hisce nuntiis gaudium antecedit, utpote quae omnibus credentibus gaudio futura erant. Et sane par omnino erat, ut divina gaudii denuntiatio a sermonibus verbisque gaudium elicientibus sumeret initium. Propterea enim et angelus gaudium ante omnia renuntiat, quia faustae legationis suae non ignorat exitum, ac probe novit colloquium quod habebatur, in totius mundi gaudium manifeste esse cessurum.

XVIII. Et profecto quodnam gaudium, aut quaenam reperiri potest iucunditas, quam non longe excedat alloquium ad Virginem illam beatam ac gaudii parentem habitum? Gaude, o supercoelestis gaudii genitrix. Gaude, o sublimissimi gaudii nutrix. Gaude, o salutaris gaudii sedes princeps. Gaude, o immortalis gaudii auctrix. Gaude, o ineffabilis gaudii mysticum diversorium. Gaude, o indeficientis gaudii fons beatissime. Gaude, o gaudii aeterni deiferum ci-

χαίροις, ὦ χαρᾶς τῆς ζωοπαρόχου φυτὸν εὐθαλέστατον· χαίροις, ὦ Θεοῦ Μήτηρ ἀνύμφευτε· χαίροις, ὦ Παρθένε μετὰ τόκον ἀσύλητε· χαίροις, ὦ πάντων παραδόξων παραδοξότατον θέαμα. Τίς σου φράσαι τὴν ἀγλαίαν δυνήσεται; Τίς σου φάναι τὸ θαῦμα τολμήσει; Τίς σου κηρύξαι θαρσῆσει τὸ μέγεθος; Ἀνθρώπων τὴν φύσιν ἐκόσμησας, Ἀγγέλων τὰς τάξεις νενίκηκας· τῶν Ἀρχαγγέλων τὰς φωταυγείας ἀπέκρυψας· τῶν Θρόνων τὰς προεδρίας, δευτέρας σου ἀπέδειξας· τῶν Κυριοτήτων τὸ ὕψος ἐσμίικρυνας· τῶν Ἀρχῶν τὰς καθηγῆσεις προέδραμες· τῶν Ἐξουσιῶν τὸ σθένος ἡγνέρωσας· τῶν Δυνάμεων δυναμωτέρα προσήλθυσας δύναμις· τὸ τῶν Χερουβιμ πολυόμματον γῆνιους ὀφθαλμοῖς ὑπερέβαλες· τὸ τῶν Σεραφίμ ἐξαπτέρυγον ψυχῆς θεοκινήτοις πτεροῖς ὑπερέβηκας· καὶ πάσης ὑπερέσχεις τῆς κτίσεως, ὡς πάσης πλέον τῆς κτίσεως καθαρότητι λάμπουσα, καὶ τὸν πάσης Κτίστην δεξαμένη τῆς κτίσεως, καὶ τοῦτον κυοφοροῦσα καὶ τίκτουσα καὶ Θεοῦ Μήτηρ ἐκ πάσης γεγεννημένη τῆς κτίσεως.

1730

XIX. Διὰ τοῦτό σοι, « Χαῖρε, κεχαριτωμένη », προσφθέγγομαι· ἐπειδὴ καὶ πάσης πλέον ἐχαριώθης τῆς κτίσεως· καὶ τῆς τοιαύτης ἐν σοὶ χαρᾶς τε καὶ χάριτος γνωρίζω καὶ οἶδα τὸ αἷτιον· διὸ καὶ ἐπιφέρω βοῶν καὶ φθεγγόμενος· « Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ »· ὁ πάσης μὲν, ὡς Κτίστης, κυριεύων τῆς κτίσεως· μετὰ σοῦ δέ, ὡς ἐν κοιλίᾳ τῇ σῇ βασταζόμενος, καὶ κυοφορίαν κυο-

PG
87ter,
324°

melium. Gaude, o vivificantis gaudii arbor virentissima. Gaude, o innupta Dei Mater. Gaude, o Virgo post partum integerrima. Gaude, o spectaculum prae mirabilibus omnibus summe admirandum. Quisnam tuum eloqui splendorem poterit? Quisnam portentum, quod ipsa es, enarrare verbis audeat? Quisnam magnificentiam tuam effari se posse confidet? Tu hominum exornasti naturam; Angelorum ordines superasti; tu fulgores Archangelorum obtenebrasti; tu sublimes Thronorum sedes infra te ostendisti; tu altitudinem Dominationum depressisti; tu Principatum ducatibus praecurristi; tu enervasti fortitudinem Potestatum; tu ipsis Virtutibus potentior virtus prodiisti; tu Cherubim oculatissimum visum terrestribus oculis vicisti; tu Seraphim sex alas habentium volatus animae pennis divinitus agitatis transvolasti; tu denique omnem creaturam longe transgressa es, quippe quae prae omni creatura enituiti puritate, et omnium creaturarum conditorem in te excepisti; ipsumque et sinu tuo gestasti, et genuisti, et sola ex omnibus creaturis Dei mater effecta es.

1730

XIX. Propterea tibi acclamo: *Ave, gratia plena*, quoniam et prae omnibus creaturis gratiae muneribus cumulata fuisti. Et huiusmodi in te gaudii et gratiae causam utique scio, ac plane perspectam habeo; atque idcirco clamans et simul gratulans adiicio: *Dominus tecum*; qui quidem tamquam conditor universis dominatur creaturis; tecum vero est, utpote in sinu tuo gestatus, et per ineffabilem conceptionem

PG
87ter,
323⁹

φορούμενος ἄφραστον. «Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»· ὁ αἰδίδως μὲν ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, καὶ μετὰ Πατρὸς αἰεὶ θεωρούμενος· μετὰ σοῦ δὲ νῦν τῇ συλλήψει γινόμενος, καὶ ἐκ σοῦ φοδερὰν ποιησάμενος σάρκωσιν. «Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»· ὁ πρῶτην μὲν ἔχων αἰδίδιον γέννησιν, καὶ δευτέραν ἐκ σοῦ προσδεχόμενος γέννησιν. «Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»· ὁ πάσης μὲν σὺν Πατρὶ κυριεύων τῆς κτίσεως, ἐκ σοῦ δὲ δούλου μορφὴν ἐνδύόμενος, καὶ δουλείας ἐλευθερῶν τὸ ἀνθρώπινον. Διὰ τοῦτο γὰρ δοῦλος ὁ Κύριος γίνεται, ἵνα τὸν δοῦλον ἀποδείξῃ χάριτι κύριον. «Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ»· ὁ πρῶτην μὲν πάσης ἔξω τυγχάνων τῆς κτίσεως, νυνὶ δὲ μετὰ σοῦ τῆς κτιστῆς καθορώμενος, καὶ διὰ σοῦ τοῖς κτιστοῖς γενόμενος συνάριθμος· ἐν σοὶ γὰρ ὁ ἄκτιστος κτίζεται, καὶ ἐκ σοῦ κτιστὸς ὁ Κτίστης προέρχεται. Κτίσμα βλέπω ἐν σοὶ γεγονότα τὸν ἄκτιστον, καὶ σάρκα θεωρῶ τελεσθέντα τὸν ἄσαρκον.

XX. Ἄνω μὲν στέλλων, ὃ Παρθένε, πρὸς σέ, ἄσαρκος ἦν καὶ ἀσώματος· ὧδε δὲ σάρκα σκοπῶ καὶ σῶμα γινόμενον. Ἄνω μὲν ἄκτιστος ἦν πάσης ἐξηρημένος τῆς κτίσεως· ὧδε δὲ κτίσμα τοῦτον εὐρίσκω καὶ ποίημα ἀτρέπτως ἐν σοὶ τῇ Παρθένῳ γινόμενον.

XXI. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Καὶ τί ταύτης ἂν εἴῃ τῆς χαρᾶς, ὃ Παρθενομῆτορ, ἀνώτερον; Ἡ τί ταύτης ἂν τῆς χάριτος γένοιτο μεῖζον, ἥς μόνῃ σὺ θεόθεν κεκληρονόμηκας; ἢ χαριέστερόν τε καὶ

PG
87ter,
3241

1731

tuam in utero tuo clausus. *Dominus tecum*; qui aeternaliter quidem ex Patre natus, cum Patre semper coniunctus intelligitur; nunc vero tecum per conceptionem adest, ac tremendam ex te assumptionem carnis exsequitur. *Dominus tecum*; qui primam inde habet generationem aeternam, hinc vero secundam ex te generationem nanciscitur. *Dominus tecum*; qui una cum Patre universis sane dominatur creaturis: verum ex te formam servi induit, atque humanum genus a servitute liberat. Propterea enim Dominus factus est servus, ut servum gratia sua efficeret dominum. *Dominus tecum*; qui cum extra cuiuslibet creaturae censum prius emineret, nunc visus est cum te creata, et per te inter alias creaturas connumeratus est. In te enim creatur increatus; et Creator procedit ex te creatus. In te cerno increatum factum creaturam; et carnis expertem in te factum carnem intueor.

XX. Qui ad te, o Virgo, legationem mittit, in coelo carne carebat et corpore, hic vero carnem et corpus eum factum conspicio. In coelo utpote increatus super omnem creaturam eminebat; hic vero in te virgine ipsum et creaturam et manufactum opus sine sui mutatione effectum invenio.

XXI. *Ave, gratia plena, Dominus tecum*. Et quid sublimius esse queat hoc gaudio, o Virgo mater? Seu quid excellentius esse possit hac gratia, quam tu sola divinitus sortita es? Aut quid ea iucundius

PG
87ter,
3242

1731

φαιδρότερον; Πάντα σου κατόπιν βαδίζει τοῦ θαύματος· πάντα σου κάτω κεῖται τῆς χάριτος· πάντα δευτερεύει τὰ ἔγκριτα, καὶ τὸ ἥττον κληροῦται τῆς λαμπρότητος. « Θεὸς μετὰ σοῦ »· καὶ τίς ἀμιλλᾶσθαι τολμήσει; Θεὸς ἐκ σοῦ· καὶ τίς εὐθὺς οὐχ ἡττηθήσεται, καὶ μὴ μᾶλλον σοὶ χαίρων ἀφήσει τὸ προὔχον καὶ ἔξοχον; Διὰ τοῦτό σοι τὰ μέγιστα φθέγγομαι, τὰ σὰ θεωρῶν ἐν πᾶσι κτιστοῖς προτερήματα· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ». Ἐκ σοῦ γὰρ ἡ χαρὰ οὐ μόνον ἀνθρώποις κεχάριστα, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄνω δυνάμεσι δίδοται.

XXII. "Οντως « εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν »· ὅτι τῆς Εὕας τὴν κατάραν εἰς εὐλογίαν μετέβαλες· ὅτι τὸν Ἀδὰμ, ὄντα τὸ πρῶτον ἐπάρατον, εὐλογηθῆναι διὰ σοῦ παρεσκεύασας. "Οντως « εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν »· ὅτιπερ ἡ εὐλογία τοῦ Πατρὸς διὰ σοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἀνέτειλε, καὶ κατάρας αὐτοὺς τῆς παλαιᾶς ἡλευθέρωσεν. "Οντως « εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν »· ὅτι διὰ σοῦ οἱ σοὶ προπάτορες σώζονται· σὺ γὰρ τὸν Σωτῆρα γεννήσεις, τὸν τούτοις σωτηρίαν θεϊκὴν ἐργαζόμενον. "Οντως « εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν »· ὅτι καρπὸν ἀσπύρως ἐδλάστησας, τὸν πάσῃ γῇ τὴν εὐλογίαν δωρούμενον, καὶ κατάρας αὐτὴν τῆς ἀκανθοφόρου λυτρούμενον. "Οντως « εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν »· ὅτι, γυνὴ τῇ φύσει ὑπάρχουσα, Θεοτόκος γενήσῃ τῷ

ae splendidius excogitari potest? Omnia distant a miraculo quod in te cernitur, omnia infra gratiam tuam iacent; secunda tenent omnia vel probatissima, et claritate plane inferiori potiuntur. *Dominus tecum*; et quisnam tecum contendere ausit? Deus ex te; ecquis e vestigio tibi non cedat, et non magis tibi primatum praecellentiamque gaudens tribuat? Propterea, tuas prae creaturis omnibus eminentes praerogativas intuens, summis tibi plausibus acclamo: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*. Ex te enim gaudium non modo hominibus impertitum est, sed supernis quoque virtutibus tribuitur.

XXII. Vere *benedicta tu in mulieribus*, quoniam Evae maledictionem in benedictionem commutasti; quoniam Adam, qui prius iacebat exsecratione percussus, ut per te benediceretur, effecisti. Vere *benedicta tu in mulieribus*, quoniam benedictio Patris per te affulsit hominibus, eosque a veteri maledicto liberavit. Vere *benedicta tu in mulieribus*, quia per te progenitores tui salutem inveniunt; tu siquidem genitura es Servatorem, qui divinam ipsis salutem comparabit. Vere *benedicta tu in mulieribus*, quoniam sine semine eum protulisti fructum, qui benedictionem terrarum orbi elargitur, ipsumque a maledictione spinas germinante redimit. Vere *benedicta tu in mulieribus*, quia, mulier naturali conditione cum sis, Dei tamen Genitrix reipsa fies. Etenim si qui ex te nasciturus est, secundum veritatem Deus

πράγματι. Εἰ γὰρ ὁ ἐκ σοῦ τεχθισόμενος, σεσαρκωμένος Θεός ἐστι κατὰ ἀλήθειαν, Θεοτόκος σὺ δικαιοῦτατά λεγοιο, ὡς Θεὸς κατὰ ἀλήθειαν τίκτουσα.

PG
87ter,
3241

*3244

XXIII. Ἀλλ' ἡ μακαρία Παρθένος καὶ ἐνθεος, ἰδοῦσα τὸν θεσπέσιον ἄγγελον οὕτω πρὸς αὐτὴν ἀφικόμενον καὶ τοιούτοις αὐτὴν προσφθεγγόμενον ῥήμασι, τὴν ἁγίαν ψυχὴν ἐταράττετο· καὶ τοὺς λόγους τοῖς λογισμοῖς * ἀνεσχάλευε, λογιζομένη καθ' ἑαυτὴν καὶ μαστεύουσα τῶν ἀγγελικῶν ῥημάτων τὴν δύναμιν· ἐθαμβεῖτο γάρ, καὶ ἐθαύμαζε τῶν ἀγγελικῶν ἀσπασμῶν τὴν ποιότητα. «Ἡ δὲ γάρ, φησὶν, ἰδοῦσα, διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ· καὶ διελογίζετο, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος». Ἦν γάρ, ἦν καὶ ἀνθρωπίνης συνέσεως ἔμπλεως, καὶ τῶν λεγομένων οὐδὲν ἀδασανίστως προσέτεο. Ἐδεδίει γάρ καὶ ὑπέτρεμε, τῆς Εὐας τὴν ἀπάτην γινώσκουσα, μήπως αὐτὴν ὁ ὄφεις ὁ δόλιος, καθὰ κἀκείνην, ἀπατήσοι τὸ δεύτερον· καὶ διὰ τοῦτο πάντα συνετῶς ἐδοκίμαζε, μήπως αὐτὴν ὀφειόμορφον πρόσφθεγμα θεϊκῆς ἐκβάλοι λαμπρότητος.

1732

XXIV. Ἀθρήσας δὲ οὕτως αὐτὴν ἐναγώνιον ὁ σταλεις πρὸς αὐτὴν ἐπουράνιος ἄγγελος, φόβου παντὸς ἔλευθεροῦ, καὶ δεδίξεως, καὶ ταραχῆς ἐκβάλλει παντελοῦς καὶ κυνήσεως, καὶ φησι πρὸς αὐτὴν ἱλαρώτατα καὶ χαριέστατα καὶ ἡδύτατα· «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· οὐκ εἰμι κατ' ἐκεῖνον, τὴν μητέρα τὴν σὴν ἀπατήσαντα· οὐκ εἰμι κατ' ἐκεῖνον, τὸν τὸν ἄνθρωπον πάλαι σφάλαντα·

est incarnatus, ipsa iure meritoque diceris Deipara, quippe quae Deum verissime paris.

PG
87ter,
3242

*3243

XXIII. At beata illa ac divina Virgo cum angelum divinorum interpretem hoc modo ad se advenientem vidisset, atque hisce dictis se alloquentem [audivisset], sancta turbabatur anima, et * sermones illos apud se perpendens scrutabatur, quid sibi vellent angeli verba, secum ipsa inquirens et diligenter investigans. Stupebat enim, ac mirabatur angelicae salutationis indolem. *Ipsa vero, inquit, videns, turbata est in sermone eius, et cogitabat, qualis esset ista salutatio.*¹ Erat enim, erat humanae quoque intelligentiae plena; proindeque nihil eorum, quae dicebantur, re accurate non perpensa, admittebat. Quippe animo recogitans Evae deceptionem, timebat ac verebatur, ne denuo seipsam quoque dolosus serpens, non secus atque illam, deciperet. Prudenter itaque omnia expendebat, nequando alloquium serpentino illi simile seipsam forte e divina claritate in praeceps ageret.

1732

XXIV. Porro eum illam hoc pacto secum ipsam colluctantem coelestis nuntius, ad eam missus, cernebat, protinus ab omni illam timore liberat, terroremque ac metum, omnimodamque eximit perturbationem, laetissima ei et iucundissima et suavissima effatus. *Ne timeas, inquit, Maria;*² non sum ei similis, qui matrem tuam decipit;

¹ Lc. I, 29

² Lc. I, 30.

οὐκ εἰμι κατ' ἐκεῖνον, τὸν πρῶν σου τοὺς προπάτορας τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἐξορίσαντα· οὐκ εἰμι κατ' ἐκεῖνον, τὸν ἐκ μακαρίας ζωῆς ἐκβεβηκότα τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῦτον ἐπωδύνῃ ζωῇ προσαρμόσαντα· οὐκ εἰμι κατ' ἐκεῖνον, τὸν φθόνῳ τεκόντα τὸν θάνατον, καὶ πάντας ἀνθρώπους θνητοὺς ἐργασάμενον· οὐκ εἰμι κατ' ἐκεῖνον, τὸν πάντας ἀνθρώπους τοὺς ἐκ γῆς γεγονότας, καὶ λαβόντας χειρὶ Θεοῦ τὴν διάπλασιν, θείας ἐντολῆς παραβάτας ποιήσαντα, καὶ πάλιν εἰς γῆν ἀποστρέψαντα· οὐκ εἰμι κατ' ἐκεῖνον, τὸν, πρῶν τὸν Ἀδὰμ φίλον Θεοῦ χρηματίζοντα, Θεοῦ ἐχθρὸν ἀναδείξαντα.

Ἄγγελός εἰμι Θεοῦ παντοκράτορος, καὶ ἐν ἀγγελικοῦ τινος ἡγοῦμαι στρατεύματος, καὶ ἐν ἀγγέλοις Θεοῦ Γαβριὴλ ὀνομάζομαι. Καὶ λέγειν πρὸς σέ, τὴν ἄσπιλον καὶ ἁμωμον Παρθένον, ἐκ Θεοῦ Πατρός παντοκράτορος ἔσταλμαι, τὴν τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, τοῦ τὰ πάντα παραγαγόντος πρὸς ὑπαρξιν, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι καλέσαντος, ἐπὶ σέ τὴν Παρθένον κατὰβασιν, καὶ τὴν ἐν σοὶ πολυύμνητον σύλληψιν, καὶ τὴν ἐκ σοῦ πανυπέρτατον σάρκωσιν, καὶ τὴν ἐν σοὶ πολυθαύμαστον κύησιν, καὶ τὴν ἐκ σοῦ ἀκατάληπτον γέννησιν.

Δι' ὧν ἅπαντα τοῦ ἐχθροῦ τὰ σπουδάσματα λύεται· δι' ὧν ἅπαντα τοῦ ἐχθροῦ τὰ εὐρήματα σὺν αὐτῷ τῷ τούτων εὐρετῇ καταλύεται· δι' ὧν ἄνθρωπος * σώζεται, καὶ θανάτου φοροῦς ἐξανίσταται· δι' ὧν τῆς πλάνης ἡ νύξ *³²⁴⁵ ἀφανίζεται· δι' ὧν ὁ παραδείσου γενόμενος ἔξοικος ἄνθρωπος, πάλιν οἰκεῖ

non sum ei similis, qui hominem olim supplantavit: non sum ei similis, qui progenitores tuos quondam e paradisi deliciis extrusit; non sum ei similis, qui a beata vita hominem deturbavit, atque in vitam aerumnis plenam induxit: non sum ei similis, qui mortem prae invidia generavit, et universos homines obnoxios morti effecit: non sum ei similis, qui universos homines e limo terrae conditos, et suam a Dei manu formationem sortitos, divini praecepti effecit praevaricatores, ac rursus in terrae limum convertit: non sum ei similis, qui Adamum, amicitia Dei prius fruentem, Deo reddidit inimicum.

Angelus ego sum Dei omnipotentis, et dux certo cuidam angelicorum agminum exsisto, atque inter Dei angelos Gabriel nuncupor. A Deo autem Patre omnipotente ad te, immaculatam omnisque labis expertem Virginem, missus sum, ut unigeniti eiusdem Filii, qui omnia ad existendum perduxit, atque ex non exstantibus ad existentiam vocavit, tum descensum in te Virginem, tum summe celebrationem eius in te conceptionem, et divinissimam ex te incarnationem, et admirabilissimam in tuo utero gestationem, et incomprehensibilem ex te nativitatem annuntiem.

Per haec inimici machinamenta omnia labefactantur, per haec universa hostis inventa simul cum ipso eorum inventore disiciuntur; per haec * homo salvatur, et a corruptione mortis resurgit; per *³²⁴⁶

τὸν παράδεισον· δι' ὧν ὁ τῆς πρὸς Θεὸν φιλίας γυμνωθεὶς συμβουλία τοῦ δράκοντος, Θεοῦ φίλος πάλιν καθίσταται.

Καὶ διὰ τοῦτο σοι βοῶ, ὦ μακαρία Παρθένε καὶ Θεοῦ γεννησομένη τοῦ τῶν ὅλων Σωτῆρος γεννήτρια· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν »· ὅτι τοιούτων τυχεῖν μεγαλείων ἡξίωσαι· ὅτι καὶ ἡ χαρὰ ἡ οὐράνιος ἐκ σοῦ τῷ κόσμῳ τευθήσεται, καὶ ἡ εὐλογία ἡ ἔνθεος, ἡ τὴν πάλαι κατάραν ἀμβλύνοῦσα, διὰ σοῦ τοῖς ἀνθρώποις πηγάζεται.

PG
87ter,
3245

XXV. Ἐπαινῶ σου, ὦ Θεομῆτορ, καὶ αὐτὸς ἐγὼ τὴν ἀσφάλειαν, καὶ τὴν σύνεσιν πάνυ ἀποδέχομαι, ὅτι φοβῇ τοῦ δολίου τὰ θήρατρα· ὅτι φοβῇ τοῦ μισανθρώπου θηρὸς τὰ τεχνάσματα· ὅτι δειλιᾷς τὰ κρυπτὰ τοῦ διαβόλου τοξεύματα· ὅτι δειμαίνῃ καὶ δέδοικας τὰ ποικίλα τοῦ ὄφρα καὶ ἀληθῶς θανοτηφόρα φυσήματα, ἵνα μὴ Εὐὰ τις κατ' ἐκείνην ἄλλῃ καὶ σὺ χρηματίσεις.

1733

« Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ » τὴν ἀθάνατον· εὖρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ τὴν ὑπέρλαμπρον· εὖρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ τὴν πολύευκτον· εὖρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ τὴν ὑπέρφωτον· εὖρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ τὴν σωτήριον· εὖρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ τὴν ἀκλόνητον· εὖρες χά-

haec nox erroris evanescit; per haec homo, a paradiso iam extorris, rursus paradisum incolit; per haec, qui draconis versutia amicitiam Dei amiserat, rursus Dei amicus constituitur.

Et ideo tibi, o Virgo beata, et Dei omnium Salvatoris futura genitrix, clamo: *Ave, gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus*; ¹ quoniam et digna exstitisti, quae tantorum magnalium potireris, et coeleste ex te gaudium mundo parietur, et divina benedictio, quae veteris maledictionis vim retundit, per te in homines dimanat.

PG
87ter,
3246

XXV. Et ipse quidem tuam, o Dei Mater, collaudo cautam prudentiam, ac prorsus sapientiam approbo, quod nempe dolosi illius laqueos expavescas; quod belluae illius, odio in homines flagrantis, timeas insidias; quod verearis absconditas diaboli sagittas; quod serpentis versutos ac vere mortiferos afflatus metuas ac formides, ne secunda quaequam Eva, priori illi similis et tu evadas.

1733

Verum *ne timeas, Maria; invenisti enim apud Deum gratiam* ² perire nesciam; invenisti apud Deum gratiam prae qualibet eximiam; invenisti apud Deum gratiam omnibus votis expetendam; invenisti apud Deum gratiam omnium gratiarum splendidissimam; invenisti apud Deum gratiam, nunquam elanguentem; invenisti apud Deum gratiam, quae te salvam praestet; invenisti apud Deum gratiam,

¹ Lc. I, 28.

² Lc. I, 30.

ριν παρὰ τῷ Θεῷ τὴν ἀσάλευτον· εὖρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ ἀνίκητον· εὖρες χάριν παρὰ τῷ Θεῷ τὴν ἀίδιον.

* Πολλοὶ μὲν πρὸ σοῦ γεγονάσιν ἅγιοι· ἀλλ' οὐδεὶς κατὰ σὲ κεχαρίτω- *3248
ται· οὐδεὶς κατὰ σὲ μεμακάρισται· οὐδεὶς κατὰ σὲ καθηγιάσται· οὐδεὶς κατὰ
σὲ μεμεγάλυνται· οὐδεὶς κατὰ σὲ προκεκάθαρται· οὐδεὶς κατὰ σὲ περιή-
γασται· οὐδεὶς κατὰ σὲ ἐκπεφώτισται· οὐδεὶς κατὰ σὲ ὑπερύψωται· οὐδεὶς
γὰρ κατὰ σὲ Θεῷ προσεπέλασε· καὶ οὐδεὶς κατὰ σὲ Θεοῦ δώροις πεπλούτη-
κεν· οὐδεὶς κατὰ σὲ Θεοῦ χάριν ἐδέξατο· πάντα νικᾷς τὰ παρὰ ἀνθρώποις
ἐξαίρετα· πάντα νικᾷς τὰ παρὰ Θεοῦ δοθέντα τοῖς πᾶσι δωρήματα· πάντων
γὰρ πλεον Θεοῦ πλουτεῖς τὴν κατοίκησιν· οὐδεὶς οὕτω χωρῆσαι Θεὸν δε-
δύνηται· οὐδεὶς οὕτω Θεοῦ παρουσίαν ἴσχυσε δέξασθαι· οὐδεὶς οὕτω φωτι-
σθῆναι Θεὸν κατηξιώται. Καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον τὸν Θεὸν τὸν ἀπάντων Κτί-
στην καὶ Δεσπότην προσέδεξαι, ἀλλὰ καὶ ἔχεις ἐκ σοῦ παραδόξως σαρκού-
μενον καὶ κυοφορούμενον, καὶ μετὰ ταῦτα γεννώμενον, καὶ πάντας ἀνθρώπους
καταδίκης πατρῶου λυτρούμενον, καὶ σωτηρίαν αὐτοῖς οὐ παυσομένην δω-
ρούμενον.

1734 XXVI. Καὶ διὰ τοῦτό σοι κέκραγα, καὶ πάλιν ἔρῳ διαπρύσιον· « Χαῖρε, PG
κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί ». Μὴ ταρατ- 87ter,
3248

quae nullo impetu quatiatur; invenisti apud Deum gratiam plane invictam; invenisti apud Deum gratiam perenniter duraturam.

* Et alli quidem, iique plures, ante te eximia sanctitate florue- *3247
runt. Sed nemini, quemadmodum tibi, plena gratia impertita est. Nemo, sicut tu, beatitate auctus est: nemo, sicut tu, sanctitate exor-
natus est: nemo, sicut tu, ad tantum magnificentiae est evectus: nemo, sicut tu, purificante gratia praeoccupatus est; nemo, sicut tu,
splendida luce est circumfusus: nemo, sicut tu, coelesti lumine re-
fulsit; nemo, sicut tu, prae omni celsitudine exaltatus est. Et me-
rito quidem; nemo enim, sicut tu, ad Deum tam prope accessit; nemo,
sicut tu, Dei donis ditatus est; nemo, sicut tu, Dei gratiae particeps
fuit. Omnia vincis, quaecumque inter homines emineant; omnia su-
peras munera, quae effusa e Dei largitate in quoslibet dimanaverint.
Plus enim omnibus inhabitantis Dei possessione ditescis. Nemo sic in
se Deum complecti potuit; nemo potuit sic frui Dei praesentia; nemo
dignus est habitus, qui sic per Deum illuminaretur; ac propterea non
modo Deum omnium Condito rem ac Dominum in te excepisti, sed
eum habes ex te ineffabiliter incarnatum atque in utero tuo gestatum,
et post haec genitum, et universos homines a paterna condemnatione
redimentem, ac salutem, quae nullum finem habitura sit, ipsis elar-
gientem.

1734 XXVI. Et propterea tibi clamavi, atque iterum vehementer cla- PG
mabo: Ave, gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus. 87ter,
3247

*3249 του, * τῶν ἐμῶν ῥημάτων ἀκούουσα· μὴ φοβοῦ, πυνθανομένη τῆς ἐμῆς πρὸς σὲ διαλέξεως· οὐκ ἀπάτην ἄγω τοῖς ἀνθρώποις ὀλέθριον· οὐ φθόνον θανάτου γεννήτορα τοῖς ἐμοῖς ὁμοδόλοις προξενεῖν παραγέγονα· πᾶσαν ταραχὴν τῆς σῆς καρδίας ἀπέλασον· πάντα δισταγμὸν τῆς σῆς διανοίας ἐξόρισον· πάντα φόβον τῆς σῆς ψυχῆς ἀποδιώξον· οὐ φοβερός πρὸς σὲ παραγέγονα, εἰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους φοβερώτατος φαίνομαι· οὐκ ἐχρησάμην τῷ τῆς ἐμῆς ἀρχῆς ἀξιώματι· οἶδα γάρ, πρὸς τίνα παρὼν διαλέγομαι· οἶδα, πρὸς τίνα θεόθεν ἀπέσταλμαι· οἶδα, τίνι διακονεῖν προκεχειρίσμαι.

Τοῦναντίον ἐγὼ σε θεωρῶν καταπλήττομαι, καὶ φόβου καὶ δέους ἐμπίπλαμαι· τοῦναντίον ἐγὼ σου θαυμάζω τὸ μέγεθος, καὶ τρόμου πληροῦμαι καὶ δέιματος· ἐγὼ σου τὴν χάριν δεδίδτομαι· ἐγὼ σου τὴν λαμπρότητα τέθηπα. Ἐγὼ δοῦλός εἰμι Θεοῦ καὶ διάκονος· σὺ δὲ Μήτηρ ἔση Θεοῦ, τοῦ ἐμοῦ Δεσπότη καὶ Κτίσαντος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γεννήτρια, καὶ τροφὸς ἀδιήγητος μαζῶν αὐτὸν παρθενικῶν ἀποτρέφουσα χεύμασι, τὸν πάση σαρκὶ « τροφὴν διδόντα τὴν εὐκαιρον ». Ἐγὼ λάτρις εἰμι Θεοῦ, καὶ λειτουργὸς ἀποκρισεων· σὺ δὲ Θεὸν αὐτὸν ἔχεις ἐγγάστριον ἐν σοὶ σαρκικῶς διαιτώμενον, καὶ ἐκ σοῦ νομφικῶς προερχόμενον, καὶ πᾶσι τὴν χαρὰν πρυτανεύοντα, καὶ αἵγλην θεϊκὴν χαριζόμενον. Ἐν σοὶ γάρ, ὦ Παρθένε, « Θεός », ὡς ἐν οὐρανῷ

*3250 Ne * expavescas ad verba mea; ne metuas ad meum alloquium; non struo dolos hominibus funestos: non adveni, ut genitricem mortis invidiam conservis meis propinem: pavorem omnem abige e corde tuo; e mente tua dubitationem omnem depelle: eiice quamlibet ab animo tuo formidinem; non asto tibi tremendus, utut maxime tremendum caeteris omnibus me exhibeam, neque praefero dignitatis meae maiestatem; novi enim quamnam praesens alloquar; novi ad quam divinitus missus fuerim; novi cuinam ministerium praestare iussus sim.

Ego contra, te conspiciens, formidine metuque percussus expavescō: egomet contra timore correptus ac tremens stupeo magnificentiam tuam. Ipse gratiam tuam vereor; ipse splendorem tuum admiratione defixus suspicio. Ego quidem Dei servus et minister sum; tu autem eris Dei ac Domini et Creatoris mei Mater; imo vero et genitrix et ineffabilis alitrix uberum virginalium fluentis illum enutries, qui omni carni *praebeat escam in tempore opportuno*.¹ Ego Dei sum famulus, ac responsa ferendi fungor munere; tu vero intra sinus tui claustrum Deum ipsum habes in te secundum carnem immorantem, et ex te procedentem veluti sponsum, et gaudium omnibus comparantem, ac divinum universis lumen impertientem. In te enim, o Virgo, tamquam in purissimo nitentique coelo, *Deus posuit tabernacu-*

¹ Ps. CXLIV, 15.

τινι καθαρωτάτῳ καὶ λάμποντι, « τὸ οἰκεῖον ἔθετο σκῆνωμα »· καὶ « ἐκ σοῦ, ὡς ἐκ παστοῦ νυμφίος, πορεύσεται »· καὶ δρόμον ἐκμιμούμενος γίγαντος, ὁδὸν ἐν βίῳ δράμοι τὴν ἐν πᾶσιν ἐσομένην τοῖς ἐν βίῳ σωτήριον, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν διατείνουσιν, καὶ θερμῆς ἐνθέου πληροῦσαν τὰ σύμπαντα, καὶ σὺν αὐτῇ φωτοζώου παιδρότητας.

XXVII. "Οθεν σοι καὶ πάλιν βοῶ τῆς χαρᾶς τὸ μακάριον πρόσφθεγμα· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ »· χαρὰν κομίζων ἐλήλυθα, οὐ φόβον ἀνθρώποις ὀλέθριον· χαρᾶς ὑπάρχω διάκονος, οὐ λύπης ὑπηρετῆς γνωρίζομαι· χαρᾶς ἄγγελος πέφνηκα, οὐ λύπης κήρυξ γινώσκομαι. Τί φοβῇ τόν σε τοῦναντίον φοβούμενον; Τί δειλιῇ τὸν δειλιῶντά σου τὸ ἀξίωμα; Τί δεδίτῃ τὸν χάριν τὴν σὴν δεδιττόμενον; Τί εὐλαβῇ τὸν ἀγλαίαν τὴν σὴν εὐλαβοῦμενον; Δοῦλός εἰμι καὶ λάτρις ἐλάχιστος τοῦ σοῦ Παιδὸς καὶ γεννήματος. Αὐτός με, μὴ ὄντα, πεποίηκεν· αὐτός με πρὸς σὲ τῶν οὐρανίων χωρίων ἀπέστειλε, τὴν αὐτοῦ σοι μηνύων χαροποιὸν ἄφιξιν· τὴν αὐτοῦ σοι βοῶ ἀπερίγραφον σύλληψιν· τὴν αὐτοῦ σοι καταγγέλλω ἀνερμήνευτον σάρκωσιν· τὴν αὐτοῦ σοι προσφθέγγομαι χαρᾶς ἀπάσης γεννήτριαν γέννησιν.

XXVIII. Καὶ διὰ τοῦτό σοι λέγω, Παρθένε πανύμνητε· « Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ * Θεῷ ». Εὗρες χάριν, ἣν γυναικῶν οὐ-

*3252

*lum suum;*¹ et procedet ex te tamquam sponsus a thalamo;² ac imitans cursum gigantis, in vita sua viam curret viventibus salutarem in cunctis futuram, quaeque a summis coelis usque ad summos coelos se protendens, omnia divino calore atque una simul vivifico splendore repleat.

XXVII. Proinde etiam iterum beatam hanc gaudii salutationem tibi inclamo: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.* Gaudium afferens veni, non exitii metum hominibus infero; gaudii sequester exsisto, non doloris minister agnoscor; adsum laetitiae angelus, haudquaquam infausta denuntio. Quid times e converso te timentem? Quid expavescis dignitate tua expavescentem? Quid ab eo terreris, qui gratia tua terretur? Quid vereris eum, qui tuum splendorem veretur? Servus sum, et minimus Filii ac germinis tui famulus. Ipse me, cum non exsisterem, condidit; ipse me e plagis coelestibus ad te misit, incundissimum suum tibi (per me) significans adventum; ineffabilem eius tibi nuntio conceptionem: inenarrabilem eius tibi revelo incarnationem; eiusdem nativitatem omnis gaudii genitricem tibi notam facio.

XXVIII. Et idcirco tibi, o Virgo omni laude dignissima, dico: *Ne timeas, Maria: invenisti * enim gratiam apud Deum.*³ Invenisti

*3251

¹ Ps. XVIII, 6.

² Ibid.

³ Lc. I, 30.

δεμία τὸ σύνολον εὗρηκεν· εὔρες χάριν, ἣν οὐδεὶς ἐθεάσατο· εὔρες χάριν, ἣν οὐδεὶς εἰσεδέξατο.

Καὶ ποίαν ταύτην; ἄκουε. «Ἴδοῦ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξεις υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Ὑἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας· καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος». Ταῦτα πρὸς σέ βοᾷν οὐρανόθεν ἀπέσταλμαι· ταῦτά σοι σαφῶς εὐαγγελίσασθαι, ὁ ἐκ σοῦ τεχθησόμενος πέπομφε ταῦτά σοι μηνῦσαι λόγοις καὶ ῥήμασιν, ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς ἐγκεκέλευσται· ταῦτά σοι διαλέξασθαι, ὁ μονογενὴς Ὑἱὸς τοῦ Θεοῦ διεθέσπισεν· ἄνω μοι τὸ διάγγελμα δέδωκε, ἀνθάδε αὐτὸν κατασκέπτομαι· ἐν οὐρανῷ μοι τὸ ῥήθην ἐνεχείρισε, καὶ ἐν σοὶ τῇ Παρθένῳ τοῦτον θεωρῶ δικαιώμενον. Ἀἰδῖος ἦν, ὁ πρὸς σέ τὴν Παρθένον ἀφικόμενος· ἄχρονος ἦν, ὁ ἐκ σοῦ χρονικῶς κυϊσόμενος· ἄσαρκος ἦν, ὁ ἐκ σοῦ σαρκικῶς τεχθησόμενος· ἀπερίγραπτος ἦν, ὁ ἐν σοὶ περιγραφῆς ἀνεχόμενος.

XXIX. «Ἴδοῦ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ». Καὶ μὴ νόει μοι, ὦ Παρθένε, τῶν ἄλλων γυναικῶν τὴν σύλληψιν. Ἴδοῦ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ σύλληψιν ἄσπορον, σύλληψιν ἄφραστον, σύλληψιν ἄῤῥητον, σύλληψιν ἔνθεον, ἣν οὐκ ἀνδρὸς

1735

gratiam, quam nulla penitus mulierum invenit: invenisti gratiam, quam nemo novit: invenisti gratiam, quam nemo sortitus est.

Et qualem istam? Audi. *Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur; et dabit ei Dominus Deus sedem David patris eius, et regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis.*¹ Haec ut tibi significarem, e coelis missus sum; ut haec tibi perspicue annuntia-rem, misit ipse qui ex te nasciturus est; ut tibi haec verbis ac sermonibus enarrarem, mandavit Verbum Patris; ut haec tibi proponerem, unigenitus Dei Filius imperavit; hanc mihi legationem imposuit in coelis, at ipsum hic praesentem intueor; in coelo hoc munus mihi commisit, et ipsum cerno in te Virgine commorantem. Aeternus erat, qui ad te Virginem devenit: nescius erat temporis, qui in tempore a te concipitur; expers erat carnis, qui secundum carnem ex te nascetur: erat incircumscriptus, qui in te circumscriptionem recipit.

XXIX. *Ecce concipies in utero.* Neque tamen mihi cogites, o Virgo, reliquarum mulierum conceptionem. Ecce concipies in utero conceptione satus experte, conceptione ineffabili, conceptione inenarrabili, conceptione divina, quam non viri inchoaverit consuetudo,

1735

¹ Lc. 1, 31, 33.

ἐγεώργησε σύνοδος, οὐκ ἄρρενος εἵργασται σύμβασις, ἣν ἀνθρώπων ἐξειπεῖν οὐδεὶς ὁ δυνάμενος. Πῶς γὰρ οἱ κατὰ φύσιν γεννώμενοι, τὰ ὑπὲρ φύσιν εἰπεῖν ἐξισχύσουσιν; Ὑπερφυοὺς οὖν οὔσης σου τῆς συλλήψεως, τοὺς κατὰ φύσιν λογισμοὺς μὴ ἐξέταζε.

« Τέξῃ δὲ υἱόν », οὐ μόνον χρονικὸν καὶ ἐπὶ κηρον, ἀλλὰ δὴ καὶ αἰτιδιον, καὶ πάντων χρονικῶν ἀρχικώτερον· « καὶ τέξῃ υἱόν », οὐ μόνον σαρκικὸν θεωρούμενον, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀσώματον· « καὶ τέξῃ υἱόν », οὐ μόνον σοῦ τῆς Παρθένου φαινόμενον, ἀλλὰ δὴ καὶ Θεοῦ Υἱὸν γινωσκόμενον· « καὶ τέξῃ υἱόν », οὐ μόνον γνωριζόμενον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ Θεὸν ἀληθῆ πιστευόμενον· « καὶ τέξῃ υἱόν », οὐ σωτηρίας τῆς παρ' ἐτέρου δεόμενον, ἀλλὰ σωτηρίαν πᾶσιν ἀνθρώποις δωρούμενον.

* « Καὶ » διὰ τοῦτο « καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν », ὅπερ ὄνομα *3253
Σωτῆρ ἐρμηνεύεται. Ἐδεῖ γάρ, ὦ Παρθένε, τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων τιτκόμενον, αὐτὸ κληροῦσθαι τοῦ Σωτῆρος τὸ ὄνομα· ἵνα καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δηλωῖται τοῦ τεχθέντος ἡ δύναμις, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις σημαίνεται τοῦ σοῦ παιδὸς ἡ σωτήριον λόχευσις.

XXX. « Οὗτος ἔσται μέγας », ὡς « μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος » καλούμενος, καὶ « Θεὸς ἰσχυρὸς » ἀνυμνούμενος καὶ « θαυμαστὸς τοῦ Πα-

neque virilis effecerit congressus, quam nemo hominum verbis explicare valeat. Et sane quonam pacto illi, qui secundum naturam nascuntur, poterunt ea, quae supra naturam sunt, effari? Cum itaque conceptus tuus naturae ordinem praetergrediatur, ratiocinationibus, quae secundum naturam sunt, ne insistas.

Paries autem filium, cui non tantum natura sit tempori mortique obnoxia, sed qui simul naturam habeat aeternam ac tempora omnia omnesque vicissitudines transcendentem. *Et paries filium*, qui non solum visibilis in carne cernatur, sed invisibili quoque incorporeaue substantia constet. *Et paries filium*, qui non modo tuus, o Virgo, filius appareat, verum etiam Dei Filius agnoscatur. *Et paries filium*, qui non solum deprehendatur homo, sed verus etiam credatur Deus. *Et paries filium*, non salutis, quae ab alio sit, indigum, sed salutem omnibus hominibus conferentem.

* *Et propterea vocabis nomen eius Iesum*; cuius sane nominis interpretatio est *Salvator*. Oportet enim, o Virgo, ut qui nascitur in omnium salutem, nomen ipsum *Salvatoris* sortiatur; ut ex ipso quoque nomine manifestetur nati potestas, ac filii tui nativitas universis hominibus salutifera ostendatur. *3254

XXX. *Hic erit magnus*, quippe *magni consilii Angelus* appellatus, et *Deus fortis*,¹ celebratus, et praedicatus *mirabilis consiliarius*

¹ Isa. IX, 6.

τρός » κελαδούμενος « σύμβουλος », καὶ « Ἀρχων εἰρήνης » φαινόμενος, καὶ πάσης, ὡς Ποιητῆς, ἐξουσιάζων τῆς κτίσεως, καὶ τοῖς ἐπιγείοις εἰρηνοποιῶν τὰ οὐράνια. Τὰ γὰρ τῆς οἰκείας ἀρχῆς κατορθώματα ἐπὶ τοῦ οἰκείου ὧμου φορεῖ καὶ βραχίονος· οὐ γὰρ ἐτέρου δυνάμει, οἰκείᾳ δὲ μᾶλλον κατορθοῖ τὰ πραττόμενα, εἰρηναίαν τοῖς πᾶσι πηγάζων κατάστασιν. Ἀλλὰ καὶ « πατὴρ αἰῶνός » ἐστὶ « τοῦ μέλλοντος », ὁ μόνος ἐκ μόνου τεχθεὶς Θεοῦ τοῦ γεννήτορος, καὶ πατὴρ ὑπάρξας αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, καὶ πρὸ πάντων αἰώνων σὺν αὐτῷ τῷ Πατρὶ δοξαζόμενος. Περὶ οὗ καὶ Ἡσαΐας προλαβὼν προεφήτευσεν· « Παιδίον, λέγων, ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν »· τὸ σὺν, ὃ Παρθένε, παιδίον, οὗ σοι νῦν ἀγγέλλω τὴν γέννησιν, « οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὧμου αὐτοῦ· καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης βουλῆς Ἀγγελος, Θυμαστός, Σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, Ἐξουσιαστής, Ἀρχων εἰρήνης, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ».

« Οὗτος ἔσται μέγας »· οὐχ ὡς μὴ μέγας ὢν, μετέπειτα δὲ γεννησόμενος, ἀλλ' ὡς αἰεὶ μέγας ὢν, καὶ μετὰ ταῦτα δὲ γεννησόμενος. Μεγάλου γὰρ Θεοῦ καὶ Πατρὸς κατὰ φύσιν Υἱὸς γνωριζόμενος, μέγας καὶ αὐτὸς διορίζεται, καὶ τῇ φύσει Θεὸς κηρυχθήσεται· συμφυῆς γὰρ ὢν Θεῷ τῷ γεννήτορι, πάντως καὶ τὴν σὴν ἔξει κατ' οὐσίαν ταυτότητα. Ἄνισον γὰρ ἑαυτῷ Θεὸς

Patris, et declaratus Princeps pacis et, utpote Conditor, creaturarum omnium dominator, ac terrestribus pacem cum coelestibus concilians. Praeclara enim principatus sui facinora feret super humerum brachiumque suum; quippe non alterius, sed sua ipsius virtute ac potentia rem geret, pacificam omnibus comparans conditionem. Sed est praeterea Pater futuri saeculi, solus ex solo Deo genitore genitus et futuri saeculi Pater existens, et ante omnia saecula cum ipso Patre glorificatus. De quo Isaias quoque, tempora praecurrens, prophetavit inquit: Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, tuus nempe parvulus, o Virgo, cuius tibi nunc nativitatem annuntio: cuius principatus super humerum eius: et vocatur nomen eius magni consilii Angelus, Mirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Dominator, Princeps pacis, Pater futuri saeculi.

Hic erit magnus; non instar illius, qui, magnus cum non sit, magnus postea sit evasurus, sed tamquam qui semper magnus et est et deinceps permanebit. Cum enim eum Dei ac Patris Filium secundum naturam esse constet, ipse quoque magnus decernitur et natura Deus praedicabitur. Et profecto ille eamdem tecum substantiam habebit, qui prorsus eiusdem etiam cum Deo Patre naturae existit. Neque enim, dum generat Deus, inaequalem sibi dissimilemque posset pro-

Υἱὸν καὶ ἀνόμοιον οὐκ ἂν ποτε τίκτων γεννήσειεν, ἀλλὰ πάντως συμφυῆ καὶ πανόμοιον, καὶ ἐν πᾶσι φυσικοῖς ἀπαράλλακτον.

1736

XXXI. « Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται ». Μέγας μὲν γὰρ ἔστιν αἰεὶ, καὶ Ὑψίστου Θεοῦ Υἱὸς προσηγόρευται, ὡς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ Υἱὸς αὐτοῦ μονογενὴς κηρυττόμενος· « ἔσται » δέ, φημί καὶ « κληθήσεται », οὐχ ὡς ταῦτα μὴ ὄν, μὴ οὕτως ὑπόπτει· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκ σοῦ ταῦτα βοῶ πολυθαύμαστον γέννησιν, καὶ τὴν ἐκ σοῦ σαρκικὴν ἐνανθρώπησιν. Τὸ « ἔσται » γὰρ καὶ « κληθήσεται », χρονικὰ πεφυκότα προσρήματα, ὡς καθ' ὑμᾶς τοὺς ἀνθρώπους γενόμενος ἄνθρωπος εἴρηται, ἐπεὶ καὶ καθ' ὑμᾶς κατ' ἀλήθειαν πρόεισιν.

PG
87ter,
3253

* Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ « Δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας· καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος ». Ταῦτα γὰρ ἅπαντα τῆς ἐκ σοῦ χάριν σαρκικῆς ἀναφωνεῖται γεννήσεως. Ἀπαξ γὰρ δι' ὑμᾶς γενέσθαι καθ' ὑμᾶς ἀνασχόμενος ἄνθρωπος, καὶ πάντα δι' ὑμᾶς τὰ ἀνθρώπινα ἀκοῦσαι τε καὶ παθεῖν καταδέχεται, ἵνα μὴ φάσμα νομισθῇ τοῖς ἀκούουσιν, ἵνα μὴ δόκησις δόξῃ τοῖς βλέπουσιν, ἵνα τῆς πρὸς ὑμᾶς ἀληθοῦς συγκαταβάσεως τοῖς πράγμασι δείξῃ τὸ μέγεθος, ἵνα τῆς οἰκειᾶς δι' ὑμᾶς ἐνανθρωπήσεως παραστήσῃ

*3256

lem gignere. Sed eadem omnino essentia praeditam, et perfecte similem, et omnibus naturalibus proprietatibus sibi prorsus aequalem.

1736

XXXI. *Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur.* Semper enim magnus est, et Filius proclamatur Altissimi, utpote ab ipso magno Deo natus et unigenitus eiusdem Filius declaratus. Dico autem *erit et vocabitur*, non quasi reipsa eiusmodi ipse modo non sit; ne id suspiceris; sed haec propter summe admirandam eius ex te nativitatem, et propter humanae carnis ex te assumptionem dico. Illa enim verba *erit et vocabitur*, quae locutiones sunt temporis, de illo dicta sunt, quatenus homo, vobis hominibus similis, factus est; nam vere etiam vobis similis enascitur.

PG
87ter,
3254

* Similiter et illud: *Dabit ei Dominus Deus sedem David patris eius; et regnavit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis.*¹ Haec enim omnia propter carnalem eius ex te generationem de illo affirmantur. Postquam enim semel propter vos homo, vobis similis, fieri dignatus est, simul et perfectus homo audire, et humana omnia pati non abnuit, ut scilicet neque se audientibus videretur spectrum, neque ab intuentibus phantasma putaretur, et miraculum verissimi sui ad vos descensus factis probaret, utque evidentia assumptae a se propter vos humanae naturae argumenta praeberet. Nam quo-

*3255

¹ Le. I, 32, 33.

σαφῇ τὰ τεκμήρια. Ἐπεὶ πῶς ἄνθρωπος, μὴ χοϊκὴν λαχὼν τὴν ἐκλόχευσιν, καὶ χοϊκὴν φορῶν ταπεινότητα (τί γὰρ χοός ἐστι ταπεινότερον;), ἢ μέγας γενήσεται, ἢ Υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται γνήσιος; ἢ πῶς Δαβὶδ ἀδιάδοχον θρόνον κληρώσειεν; ἢ πῶς ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ ἀεὶ βασιλεύσειε, καὶ οὐχ ἕξει τέλος αὐτοῦ τὸ βασίλειον; Δαβὶδ γὰρ καὶ Ἰακώβ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐρμηνεύεται πρὸς θεωρίαν μυστικὴν λαμβανόμενος. Αὐτὸς γὰρ καὶ κραταῖος χειρὶ, ἦτοι δυνάμει, καθέστηκε, καὶ τοὺς ὑμῶν ἀντιπάλους ἐπτέρνισε, καὶ τὴν κατ' αὐτῶν νίκην ὑμῖν ἐδώρησατο. Δι' οὗ καὶ οἱ εἰς αὐτὸν τῶν ἀνθρώπων πιστεύοντες, τὸν πάλαι τῶν Ἰουδαίων λαὸν εἰκότως πτερνίσουσι, καὶ τὰ κατὰ χρόνον αὐτοῦ πρωτοτόκια, ὡς καλῶς Χριστῷ πεπιστευκότες, κομίσονται.

Ἀλλὰ ταῦτα κατὰ φύσιν ὦν τὴν αἰδίον, καὶ τὴν ἐκ Πατρὸς ἀκατάληπτον γέννησιν, διὰ τὴν ἐκ σοῦ τῆς θεόφρονος σάρκωσιν, καὶ δέχεσθαι λέγεται· ἔν' ἅπερ αὐτὸς κατὰ φύσιν ἐστὶ τὴν ἀθάνατον, ταῦτα καὶ ὑμῖν κατὰ χάριν τὴν θείαν δωρήσεται οἷς καὶ φιλανθρώπως γεγέννηται κατὰ σάρκα, τὴν ἐκ σοῦ, τὴν παθητὴν καὶ θνητὴν ὁμοούσιος.

XXXII. Ἀλλ' ἡ θεοδόχος κυοφόρος Παρθένος καὶ πάναγνος καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς κτίσεως προῦχουσα, * σύλληψιν θείαν ἀκούσασα, καὶ θαυμαστὴν κυοφορίαν μανθάνουσα, καὶ τόκον εὐαγγελιζομένη παράδοξον, ἐπὶ τοῖς λε-

1737

modo homo, qui terrenae particeps nativitatis non fuerit, nec terrenam gerat abiectionem (quid enim terra abiectius est?), vel magnus fiat, vel verus Altissimi Filius vocabitur? Aut quomodo (homo) aeternum Davidis thronum sortiretur? Aut quomodo in domo Iacob (homo) semper regnaret, et regnum eius finem non habebit? David enim et Iacob secundum sensum mysticum acceptus, ipse intelligitur Christus. Nam ipse fortis manu, id est virtute, existit, et supplantavit hostes vestros et victoriam adversus eos vobis donavit. Per quem illi quoque ex hominibus, qui in ipsum credant, merito antiquum illum iudaeorum populum supplantabunt, et utpote Christo egregie fideles inventi, primogenituram, quae, si tempus spectes, illius (iudaici) populi erat, obtinebunt.

Verum cum naturam ipse aeternam, atque incomprehensibilem ex Patre habeat nativitatem, haec (humana) assumere et in se suscipere per indutam ex te piissima carnem, et per nativitatem ex te Dei matre sibi eligit; ut nempe illa eadem, quae secundum immortalem naturam ipse possidet, haec vobis quoque, quibus sua in vos homines caritate etiam consubstantialis secundum carnem passibilem et mortalem ex te susceptam factus est, secundum gratiam divinam donaret.

XXXII. At illa Dei capax, Deumque gestans, ac plane immaculata, atque universis simul * creaturis eminentior Virgo, cum de divina conceptione audivisset, et de mirabili persensisset gestazione

1737

γομένοις θαυμάζουσα, καὶ τὴν γυναικείαν φύσιν γινώσκουσα, καὶ τὰς τούτων συλλήψεις φυσικῶς ἐξετάζουσα, καὶ τοὺς τούτων τοκετοὺς συνετῶς ἀνακρίνουσα, ὡς οὐκ ἐκτὸς ἀνδρικῆς συνελεύσεως ταῦτα πώποτε γίνεται, καὶ ἑαυτὴν ἄθικτον βλέπουσα, καὶ τῆς τοιαύτης συνηθείας κἄν μέχρις ἐνθυμήσεως ἄγευστον, πρὸς Γαβριήλ φησι τὸν ἀρχάγγελον, τὸν ταῦτα αὐτῇ τὰ μεγαλεῖα, Θεοῦ μεγάλα μηνύοντα πράγματα, καὶ τὰ τῆς χαρᾶς εὐαγγέλια φάσκοντα· «Καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;» Πῶς σου πιστεύσω τοῖς ῥήμασιν ὑπὲρ ἀνθρωπείαν φύσιν τυγχάνουσι; Πλείστας τεκούσας γυναικας ἐώρακα, καὶ ἄνευ ἀρρένων συμβάσεως οὐδεμίαν εἶδον γεννήσαν. Καὶ πῶς ἐπ' ἐμοὶ ταῦτα γενήσεται τὰ φυσικὰ μὴ δραμούση δρομήματα; Καὶ πῶς υἱοῦ μήτηρ ἀρρένος γίνομαι, ἢ πάμπαν ἀρρένος ἀγνοοῦσα συνάφειαν; Τάχα με νομίζεις, ὦ ἄγγελε, ὡς ἐπεὶ περ ἀνδρὶ κατὰ νόμον τὸν Μωσέως μεμνήστευμαι, ὅτι καὶ κοίτην ἀνθρωπείαν ἐώρακα, ἀφ' ἧς αἱ τε συλλήψεις καὶ κυοφορίαι καὶ τόκοι βλαστάνουσιν; Οὐπω τὴν πρὸς τὸν ἐμὸν μνηστῆρα καὶ φύλακα, γαμικὴν πεποίημαι σύνοδον. Καὶ πῶς σύλληψίν μοι μὴνύεις καὶ γέννησιν, καὶ πάντως παιδὸς τεχθησομένου γαλούχησιν;

XXXIII [...] * Ὅθεν σοι καὶ πάλιν φυσικῶς ἀποκρίνομαι· «Καὶ πῶς ἔσται» *3261

in utero, tum de partu illo mirabili intellexisset; enimvero ad hos sermones mirabunda haerebat; neque enim muliebrem naturam ignorabat; considerabat proinde conceptiones, quae secundum naturae leges fiunt, prudenterque animadvertibat, etiam sequentia puerperia absque virili congressu numquam locum habere. Porro cum semet intactam, atque ab huiusmodi consuetudine, imo et ab huiusmodi cogitationibus plane illibatam nosset; ad Gabrielem archangelum, qui ipsi singularia haec magnalia, ac divinae magnificentiae opera significabat, ferebatque faustum gaudii nuntium, reponit: *Et quomodo erit hoc mihi, quoniam virum non cognosco?*¹ Quomodo verbis tuis, quae a legibus naturae humanae statim adeo recedunt, fidem habebo? Mulieres parientes equidem vidi plurimas; at quampiam earum, quae genuerit sine congressu virili, nullam novi. Quomodo itaque in me, quae hasce naturae vias nusquam calcavi, fieri haec poterunt? Quo pacto mater sim ipsa masculi, quae masculi consuetudinem prorsus ignoro? Numquid quia viro secundum legem Moysis desponsata sum, propterea existimas, o angele, me cubile humanum, e quo initium dicunt et conceptiones et praegnationes et partus, vidisse? Numquam ad sponsum et custodem meum coniugali consuetudine accessi. Quomodo ergo conceptionem, et generationem, et omnino nascituri filii lactationem mihi memoras? [...].

XXXIII [...] * Ac proinde, habita naturalium legum ratione, ite- *3262

¹ Le. I, 34.

μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω », καὶ ἄνδρα, καθὼς ἔφης, τέξομαι; Ἄπιστον διάγγελμα· λόγων ἀκολουθίας ὁ λόγος ἀλλότριος, καὶ τῆς κοινῆς συνηθείας ἀπόξενος. Διόπερ οὐκ ἂν αὐτὸν πώποτε δέξωμαι, εἰ μὴ λόγον ἀκόλουθον φήσεας τῆς τῶν παρὰ σοῦ λεγομένων ἐκδόσεως· λόγου γὰρ ἐκτὸς ἀποδόσεως, οὐκ ἂν τι τοιοῦτον τὸ σύνολον γένηται. Δὸς οὖν λόγον τοῦ σοῦ διαγγέλματος, καὶ τότε σου πιστεύσω τοῖς ῥήμασι. Σωφρονεστέραν με καὶ ἔμφρονα τῆς Εὐας ποιεῖ τὸ παράπτωμα, εἰς ὅπερ αὐτήν, ἀπόνηρον οὖσαν καὶ ἄπλαστον καὶ λογισμῶν ἐρεύνης ἀμέτοχον, τὸ δολερὸν ἐκεῖνο κατήγαγε τοῦ ἀρχεκάκου δράκοντος σύριγμα. Δευτέρα γοῦν Εὐα οὐκ ἂν ποτε γένωμαι, λόγοις ἀηθέσι πιστεύσασα.

PG
87ter,
3261

XXXIV. Τούτων ἀκηκοὺς ὁ ἀρχάγγελος τοῦ παρθενικοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ ἀμώμου φάσκοντος στόματος, πάλιν ἡμέρως πρὸς αὐτήν ἀποκρίνεται· καὶ τῶν φυσικῶς ἡπορημένων, ὑπερφυῶς τὴν λύσιν παρέχεται, καὶ λογισμῶν ἐρεύνης ἀπαλλάττει τὴν πάναγνον.

1738

Οἶδα, ὦ Παρθένε, καὶ πέπεισμαι, ὡς κοίτην ἄνδρός οὐ τεθέασαι· βλέπω σου τῆς παρθενίας τὸ ἄχραντον· θεωρῶ σου τῆς διανοίας τὸ ἔνθεον· βλέπω σου τῆς ἀγνείας τὸ ἄθικτον· κατανοῶ σου τὴν ἀκραιφνῇ καθαρότητα. Ἐπίσταμαι, ὡς εἰς τὰ τῶν ἁγίων ἀνετράφης καὶ ηὔξησας Ἁγία· καὶ τὴν ἐκεῖθεν

rum dico tibi: *Quomodo erit hoc mihi, quoniam virum non cognosco; et virum nihilominus, ut, inquis, pariam? Haud fide dignum proponis; a cohaerentia cuiusque sermonis propria alienus, et a communi consuetudine abhorrens est iste sermo. Quamobrem numquam illi acquiescam, nisi declares, qua congrua ratione, quae a te dicuntur, ad exitum deduci queant. Ac sane nisi ratio explicetur, quidquam simile prorsus non fiet. Da itaque rationem propositionis tuae, et tunc dictis tuis credam. Cautiorem me ac prudentem facit Evae praeceps lapsus, in quem, cum adhuc malitiae expers ac simplex illa esset, et incuriosa sermones perpendendi, fraudulentus ille totius malitiae principis draconis sibilus ipsam deiecit. Absit itaque, ut, inauditis istis sermonibus fidem habens, altera Eva aliquando evadam.*

PG
87ter,
3262

XXXIV. Haec archangelus ab ore virgineo et immaculato ad ipsum loquente cum accepisset, placide vicissim ad eam respondet; et quae naturali ratione explicari non poterant, horum solutionem e supernaturalibus praebebat, atque innocentissimam illam a rationum investigatione relevat.

1738

Novi (inquit), o Virgo, et certum mihi est, viri torum te numquam vidisse. Scio, quam intemerata virginitas tua; perspicio, quam divinae sint cogitationes tuae; video, quam intacta castitas tua; perspectam habeo, sincerissimam puritatem tuam. Non ignoro te in Sanctis sanctorum enutritam fuisse, atque ibi adolevisse, et quam exinde

ἔχεις κατὰ τε σῶμα καὶ ψυχὴν ἀγιότητα. Γινώσκω, ὡς μόνον ὄνομα πράγματος ἔρημον ὁ Ἰωσήφ κεκλήρωται· οὐ γὰρ ὡς τόκου σοι γεωργὸς προελήλυθεν, ἀλλ' ὡς ὑπηρέτης τόκου πιστὸς καὶ φιλόθεος.

Τί μοι σὺ φθέγγῃ νῦν τὰ ἐξαίρετα; Ἐγὼ σοι τὰ τούτων ὑπέρτερα φθέγγομαι. Σὺ μοι λέγεις φυσικὰ καὶ ἀνθρώπινα· ἐγὼ δέ σοι ὑψηλὰ βοῶ καὶ θεϊότατα. Εἰ τῶν ἐμῶν ἐγνώσκεις λόγων τὴν δύναμιν, οὐκ ἂν μοι γυναίων συνηθείας παρέφερες· οὐκ ἂν μοι λόγους ταπεινοὺς προσεκρίμιζες· οὐκ ἂν μοι νόμους ἐκράνυγας φύσεως, ὧν ἐκτὸς οὐδέποτε τίττει τὰ θήλεα. Οἶδα καὶ αὐτὸς τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, καὶ εἰ καὶ ἀνθρωπος τὴν φύσιν οὐ πέφυκα. Οἶδα καὶ ἐγὼ, ὡς ἀνδρὸς ὁμιλία καὶ θήλεος γεννᾶν εἴωθε τὸν τικτόμενον ἀνθρώπον. Οὐκ εἰμὶ τούτων ἄγνωτος τὴν εἶδῃσιν, εἰ καὶ τούτων εἰμὶ τὴν ἐνέργειαν ἀπειρος· ἄλλη γὰρ φύσις ἐστὶν ἢ ἀσώματος, καὶ ἄλλη πάλιν ἡ σωματῶν φύσις καθέστηκε· καὶ ἄλλος τῶν * ἀσωμάτων ὃ τε νόμος ἐστὶ ἢ δίκαια, καὶ ἄλλη σωματῶν ἐστὶν ἡ συνήθεια. Ἄφες μοι τὰ χαμερπῆ καὶ ἐπίγεια, καὶ βλέπε μοι τὰ ὑψηλὰ καὶ οὐράνια· ἄφες μοι τὰ εὐτελῆ καὶ ἐλάχιστα, καὶ ὅρα μοι τὰ θαυμαστά καὶ παμμέγιστα. Οὐ φυσικόν σοι τόκον εὐαγγελίζομαι σήμερον, τὸν ἐκ θελήματος ἀνδρὸς καὶ σαρκὸς προερχόμενον· ἀλλὰ τόκον σοι τὸν ὑπὲρ φύσιν φημὶ καὶ συνήθειαν. *3264

et corporis et animae sanctitatem serves. Novi, Iosephum merum (coniugis) nomen sine re sortitum esse; neque enim tamquam sator tibi prolis comparuit, sed ut fidelis et Deo charus filii tui minister.

At quorsum quae ad rem non pertinent, haec mihi tu modo promis? His sublimiora ego pandam tibi. Tu narras mihi naturae consentanea et humana; ego vero excelsa tibi dicturus veni ac divinis-sima. Si sermonum meorum vim nosses, non mihi mulierum obiiceres consuetudines; non mihi humilia illa reponeres; non commemorares mihi naturae leges, praeter quas feminae numquam pariant. Ipse quoque, quamquam natura homo non sim, humanam novi consuetudinem. Novi et ego, viri et mulieris conversatione homines, quotquot nascuntur, generari consuevisse. Non sum horum ignarus, quamquam rei et operis plane exsors, cum alia sit natura incorporea, et alia contra eorum natura * quae corpore constant: atque alia corpore carentibus *3263 lex sit et vitae ratio, alia corpus habentibus consuetudo. Sepone, quaeso, abiecta et terrena, et excelsa potius ac coelestia intueri: vilia illa atque humillima relinque, et mecum in admiranda ac plane sublimissima obtutum defige. Non partum iuxta naturae leges nunc tibi propono, qui procedat ex viri et carnis voluntate;¹ sed tibi partum annuntio, qui et supra naturae leges, et a communi ordine remotus sit.

¹ Io. I, 13.

XXXV. Οἶδα, ὡς οὐδέποτε παρθένος, ὦ Παρθένε, γεγέννηκεν· ἀλλὰ σὺ γενήσεις, παρθένος ὀρωμένη καὶ μένουσα. Οἶδα, ὡς ἀνδρὸς ἄνευ συμδάσεως οὐδέποτε τέτοκε γύναιον· ἀλλὰ σὺ γε τέξῃ, Θεοῦ τὸν τόκον θεσπίζοντος. Οὐχ ἑαυτὴν ἢ ἀνθρωπεία φύσις εἰργάσατο, ἵνα καὶ νόμους οἰκείους ὀρίσῃται. Θεός, ὁ ταύτην τευξάμενος καὶ νόμους ὀρίσας τοὺς πρέποντας, καὶ δύναιται, ὅτε καὶ βούλεται, τοὺς νόμους ἀμεῖψαι τῆς φύσεως, οὓς αὐτὸς τεκνουργῶν διωρίσατο. Θεὸς ὁ βουλόμενος· καὶ τίς Θεοῦ θεσμοῖς ἀντιτάξοιτο; Πᾶσαι μὲν γὰρ αἱ γυναῖκες μητέρες γινόμεναι, πρῶτον ἀνδράσι συνέρχονται· σὺ δέ, παρθένος τηρουμένη καὶ μένουσα, μήτηρ ἐκ θεοῦ γενήσῃ θελήματος. Ἄλλην ἐπὶ σοὶ Θεὸς καινουργήσῃ τὴν σύλληψιν· ἄλλην ἐπὶ σοὶ Θεὸς τὴν ἀποτεῦξιν δείξειεν. Ἀδυνατεῖ γὰρ αὐτῷ τὸ παράπαν οὐδέν, ὧν ἂν ἐθέλῃσαι ποιεῖν· ἀλλ' ἔργον εὐθέως τὸ θέλημα γίνεται, κτισμάτων αὐτῷ μηδενὸς ἀντιτίπτοντος, ὧν αὐτὸς ἐργάτης ἐστὶ δυνατώτατος. Πῶς οὖν Θεός, ὁ πάντα δυνάμενος, καὶ σέ, ὦ Παρθένε, μητέρα ποιεῖν οὐ δυνήσοιτο; εἰ μὴ νόμοις καὶ ὅροις καὶ ἔθελαι, οἷς αὐτὸς πρότερον ἔθετο, ὡς ἐκείνοις καὶ αὐτὸς ὑποκείμενος, καὶ νόμοις δουλεύων, οἷς ἀνθρώπους δουλεύειν ἐθέσπισεν. Οὐ καλὸν τὸ ἀπόφθεγμα· οὐκ εὐσεβὴς ἢ ἀπόκρισις· οὐ θεοφιλὴς ἢ ἀπόφασις, Θεὸν ποιεῖν τῶν οἰκείων νόμων ὑπόδουλον, Θεὸν δουλεύειν τοῖς τῶν δούλων

XXXV. Virginem numquam genuisse, scio, o Virgo; attamen tu generabis virgo perspecta, et virgo perseverans. Novi, citra viri consortium mulierem nunquam peperisse; at certe voluntate sua Deo partum decernente, tu (virgo) paries. Haudquaquam semetipsa condidit humana natura, adeo ut leges quoque suas sibi definiat. Deus, qui naturam fabricavit, et congruas ei leges statuit, potest etiam, quotiescumque ipse velit, eiusdem leges, quas ipse condens praeфинivit, immutare. Deus est, qui vult; ecquis Dei se decretis opponat? Utique mulieres omnes, quae matres fiant, prius cum viris conveniunt, et tunc matres evadunt: tu vero, Deo ita volente, mater fies, virgo tamen, custodiente te Deo, exsistens et permanens. Aliam in te Deus novo opere efficiet conceptionem; aliam in te exstructionem Deus ostensurus est. Nam nihil prorsus eorum, quae facere velit, impossibile ei est; sed velle ipsi simul est efficere, creaturarum, quarum ipse conditor est potentissimus, nulla eidem obsistente. Quomodo ergo Deus, qui omnia potest, te quoque, o Virgo, matrem efficere non poterit? Nisi forte praeфинitis limitibus, et consueto ordini, quem ab initio constituit, ille quoque subiiciatur, atque ipse serviat legibus, quibus voluit ut homines deservirent. Haud probanda ista sententia; haud satis pium hoc est responsum; haud Deo accepta eiusmodi dicta: Deum nempe statuere legibus suis obnoxium, et contendere, Deum ordini servis praestituto ipsum servum subiici. Gra-

ἐθέλειν ἐθίσμασι. Χαίρω σου θεωρῶν τὸ νηφάλιον· χαίρω σου κατανοῶν τὴν ἀσφάλειαν· χαίρω σου βλέπων τὴν φρόνησιν, καὶ τοῖς ἐμοῖς ἀντιφθέγγῃ προσφθέγμασιν. Οὐ γὰρ ἀπιστίας κρίνω τὰ ῥήματα, οὐδ' ἀντιλογίας οἶδα τὰ φθέγματα, ἀλλὰ σοφῆς καὶ συνετῆς ἐρευνήσεως καὶ διανοίας ζητητικῆς καὶ φρονήσεως.

XXXVI. « Συλλήψῃ οὖν ἐν γαστρὶ », καθὼς εἶρηκα· μᾶλλον δὲ ἤδη, ὡς ὁρῶ, καὶ συνείληφας, ἄφ' οὗ σοι τὸ « Χαίρειν » ἠγόρευσα, καὶ φθογγὴν σοι χαροποιὸν διαλέλεγμαι· « Καὶ τέξῃ υἱόν », τὸν σε μὴ οὔσαν ποιήσαντα, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν πρὸ σοῦ τεκτηνάμενον. « Λόγῳ γὰρ Θεοῦ τὰ πάντα γε-
γέννηται » καὶ Λόγον * Θεοῦ καὶ Θεόν, ὃ Παρθένε, γεννήσεις, οὐ γυμνὸν *3265
ἀνθρωπότητος, καθὰ ἐκ Πατρὸς ἀϊδίως γεγέννηται, ἀλλὰ σάρκα γεγονότα καὶ ἀνθρωπον ἄνευ τροπῆς καὶ συγχύσεως, ἄνευ μεταβολῆς καὶ μειώσεως, ἄνευ σωματικῆς ἀλλοιώσεως· ὁ γὰρ Θεός, ὁ καὶ τούτων δημιουργὸς κραταιότατος, τούτων ἐστὶ κατὰ φύσιν ἀπείραστος· ὑμῖν γὰρ τοὺς ὄρους, οὐχ ἑαυτῷ διωρίσατο.

Τέξῃ οὖν Υἱόν, ὡς προσείρηκα, τοῦ Θεοῦ τὸν ἀίδιον, ὃς καὶ Λόγος ἐστὶ τοῦ Γεννήτορος· καὶ τοῦτον οὐκ ἄσαρκον, ἀλλὰ σαρκὶ συμπεπλεγμένον καὶ αἵματι, καὶ ψυχὴν νοερὰν καὶ ἀόρατον ἔχοντα, καὶ ὅσαπερ ἐστὶν ὁ κατὰ φύ-

tulor tuam cernens prudentiam; gaudeo animadvertens cautelam tuam; laetor tuam perspicuens sapientiam, etsi verbis meis contradixeris. Non enim ab incredulitate profectos sermones tuos iudico, neque contententis voces in his reperio, sed prudentis sapientisque investigationis, et mentis accurate atque intelligenter omnia scrutantis responsum.

XXXVI. *Concipies igitur in utero*, sicuti dixi: quin imo, ut video, et iam concepisti, ex quo tibi illud *Ave* protuli, vocemque gaudii effectricem locutus sum: *Et paries filium*, qui et te, cum non esses, creavit, et ante te omnes condidit creaturas. Cuncta enim per Dei Verbum facta sunt; * tu autem, o Virgo, ipsum et Verbum Dei et *3266
Deum gignes, non humanae quidem naturae expertem, prout aeternaliter ex Patre genitus est, sed carnem et hominem, sine ulla tamen conversione et confusione, sine mutatione et imminutione, et sine corporali transversione factum; nam experts horum Deus est natura sua, licet potentissimus eorum operator; fines enim vobis, non ipse sibi constituit.

Paries itaque, ut antea dixi, aeternum Dei Filium, qui et Verbum est Patris; et hunc non carnis expertem, sed carni et sanguine adunatum, anima intelligenti atque invisibili ac denique iis omnibus praeditum, quibus instruitur quisquis secundum naturam homo

σιν ὁρώμενος ἄνθρωπος· ὁς ἐπὶ σέ, τὴν ἀμόλυντον, « ὡς ἐπὶ πόκον ὑετός, κατερχόμενος », σάρκα μὲν ἐκ σῶν αἱμάτων παρθενικῶν προσλαβόμενος, ψυχὴν δὲ δημιουργῶν αὐτός, καθὼς βούλεται, ἐνώσας τε ταῦτα καὶ συμμίζας ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν εἰς ἐνὸς Ὑῖοῦ μὴ τεμνομένην ὑπόστασιν, ἐκ σοῦ παραδόξως τεχθήσεται, παρθένον σε φυλάττων τὴν τίκτουςαν, καὶ Θεοτόκον σε ποιῶν τὴν ἀπείρανδρον. Τέξῃ δέ, ὅτε τῆς κυοφορίας τὸν χρόνον πληρώσειας. Βούλεται γὰρ ὁ φιλόανθρωπος, βούλεται καὶ κατὰ τοῦτο ποιεῖσθαι τὴν ἑαυτοῦ πρὸς ἀνθρώπους ὁμοίωσιν, ἵν' ἐν ἅπασιν ἄνθρωπος γένηται, μήτε τοῦ εἶναι Θεὸς ἐξιστάμενος, μήτ' ἀνθρωπείου μετασχὼν ἀμαρτήματος. Μὴ οὖν μοι λοιπὸν ἀνθρωπίνους λέγε νοήμασι· « Καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; »

PG
87ter,
3268

XXXVIII. Οὐκ ἀπιστῶ γοῦν Θεοῦ τῷ προστάγματι· ἐργάτης γὰρ ἀναδίνυται πάντων, ὧν ἐργάσασθαι θελήσειεν. Ἀλλὰ θαυμάζω τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, καὶ τούτων ἐκπλήττομαι τὸ παράδοξον ὁμοῦ καὶ παράξενον, καὶ ἀκοαῖς ἀνθρώπων ἀσύνηθες· καὶ ζητῶ δικαίως, πῶς τοῦτο γενήσεται, ἢ τρόπον ὅποιον ἔξει τὴν πληρῶσιν. Ὅθεν οὐδὲ ποιουμένη πρὸς σέ τὴν ἀπόκρισιν· Οὐκ ἔσται μοι τοῦτο, καθὼς ἔφησας, ἔφησα, « ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω », ἀλλά· « Πῶς ἔσται μοι τοῦτο », σὲ προσηρώτησα, « ἐπεὶ ἄνδρα οὐ

1739

cernitur. Qui in te immaculatum *descendens, tamquam pluvia in vellus*,¹ carnem ex virgineo tuo sanguine assumens, animam vero quemadmodum ipsi placet, creans, et haec sibimet copulans atque secundum hypostasim in unius Filii non divisam personam coniungens, ex te ineffabili modo nascetur, te virginem, dum paris, custodiens, et te connubii nesciam efficiens Dei Genitricem. Paries autem, cum gestationis in utero tempus expleveris. Vult enim hominum ille amator, vult in hoc quoque semet hominibus similem praebere, ut neque Deus esse desinens, neque humanum peccatum participans, in caeteris omnibus humanam in se exprimat conditionem. Ne amplius ergo mihi illud, ex humana cogitatione profectum, reponas: *Et quomodo erit mihi istud, quoniam virum non cognosco?*

PG
87ter,
3267

XXXVIII. Non itaque Dei iussis fidem abnuo; nam eorum omnium, quae operari ipse voluerit, operator omnino ostenditur. Sed eorum, quae dixisti, vim miror; et quod ipsa praeferunt inopinati simul et novi, hominumque auribus inauditi, id obstupesco: ac merito inquiero, quo pacto haec fient, et qua ratione exitum sortientur. Idcirco neque, cum responsum tibi facerem, dixi: « Non erit hoc mihi prout dixisti, quoniam virum non cognosco »; sed seiscitata a te sum, *Quomodo erit hoc mihi, quoniam virum non cognosco?* Neque

1739

¹ Ps. LXXI, 6.

γινώσκω; » Οὐδὲ γὰρ γέγονε πώποτε, οὐδὲ παρθένος ὁρᾶται γεννήσασα· διὸ τὸν τρόπον μαθεῖν ἐπεζήτησα, καθ' ὃν ἐγὼ μήτηρ παρθένος γενήσομαι, καὶ τέξω παῖδα, παιδὸς μὴ δεξαμένη σποράν καὶ γεννήματος. Καὶ διὰ τοῦτό σε πάλιν ἐρωτῶσά φημι σωφρονέστατα· « Καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; » Οὐ γὰρ ἀπιστίας ῥήματα προφέρομαι, ἀλλ' ἀκριβείας ζητῶ τὴν ἀπόδειξιν. Τὸν τρόπον εἶπε τῆς συλλήψεως, καὶ τῆς γεννήσεως τὴν αἰτίαν ἐρμήνευσον, καὶ ἔξεις με οὐκ ἀπιστοῦσαν τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ πειθαρχοῦσαν τοῖς φθέγμασι. Τὸ γὰρ Θεῷ δοκοῦν τῶν ἀδυνάτων ἐστίν, εἰ μὴ γένηται.

XXXIX. Ταῦτα πρὸς αὐτῆς τῆς γεννησομένης ἀληθῶς Θεομήτορος ὁ τῶν εὐαγγελίων ἀκροῶς κῆρυξ ἀρχάγγελος, θαυμάσας αὐτῆς τὴν ἀπόκρισιν καὶ τὸ ταύτης συνετόν, ἀπεκρίνατο· Ὁ ἀριστά γε καὶ σοφώτατα, ὦ Θεομήτορ Παρθένε, διείλεξαι, ὡς πάλαι γυναῖκες * στεῖραι τυγχάνουσαι πρότερον, μη-
τέρες παιδῶν γεγονάσιν ὕστερον, καὶ φύσιν τρόπον τινὰ τὴν ἑαυτῶν ἐδιό-
σαντο, καὶ παῖδας ὑπὲρ φύσιν τετόκασιν, σπλαγχνισθέντος Θεοῦ καὶ οἰκτεί-
ραντος τοῦ Δεσπότη καὶ Κτίστου καὶ Πλάστου τῆς φύσεως. Ὅπου γὰρ
Θεὸς ἐπινεύσει, τῆς φύσεως ἀργεῖ τὰ ὅρισματα. *3269

Ὡςπερ οὖν ἐκεῖναι, Θεοῦ διατάξαντος, τῆς οἰκείας τὰ πάθη νενικήκασιν φύσεως, καὶ πάθη μεγάλα παραλύσασαι φύσεως, κοιλίας καρπὸν προσηγά-

enim id aliquando factum est, neque virgo noscitur, quae genuerit; quamobrem interrogavi, ut modum discerem, quo virgo mater fiam, ac filii germinisque semen cum non susceperim, filium pariam. Atque eadem de causa prorsus merito a te denuo sciscitur, inquiring: *Et quomodo erit hoc mihi, quoniam virum non cognosco?* Non enim incredulitatis verba profero; tantummodo accuratam rei posco declarationem. Dicito conceptionis modum, ac generationis causam explica; meque non verbis incredulam, sed mandatis obsequentem habebis. Impossibile est enim, ut non fiat, quidquid Deo placitum fuerit.

XXXIX. Haec ab illa vere Dei Genitrice futura cum audisset archangelus nuntiorum lator, ipsius responsum huiusque sapientiam admiratus, reponit: Optime profecto et sapientissime, o Dei Mater Virgo, memorasti,¹ quomodo olim mulieres, * steriles antea cum
essent, matres deinde liberorum factae sunt, ac miserante Deo et
propter misericordiam suam indulgente Domino et Creatore ac Con-
ditore naturae, propriam quodammodo naturam vicerunt, ac supra
naturae vires filios procrearunt. Ubi enim Deus annuerit, cedunt na-
turae fines ac leges. *3270

Quemadmodum ergo illae, Deo disponente, propriae naturae vicerunt infirmitatem, domitoque acerbo naturae vitio, uteri fructum

¹ In Cap. XXXVII, quod non referimus, loquitur de Sara, Rebecca et Anna.

γοντο· οὕτω καὶ σύ, ἡ ἐκ στερείας τῆς Ἀννης βλαστήσασα, καὶ τῆς τεκούσης τὴν φύσιν νικήσασα, ἀγνή παρθένος τυγχάνουσα, καὶ παρθένος μετέπειτα μένουσα, τέξῃ παραδόξως υἱὸν ἄσπορον καὶ ἀνήροτον, αὐτοῦ σε τοῦ τικτο- μένου κελεύοντος. Αὐτὸς γάρ ἐστι καὶ τῆς φύσεως Κύριος, ὡς Κτίστης αὐ- τῆς τυγχάνων καὶ πρύτανις. Θεὸς γάρ ἐστιν ἀκατάληπτος, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐκ σοῦ τῆς Παρθένου τεχθήσεται. Ἐπεὶ καὶ ἔπρεπεν αὐτῷ, καὶ ὠφείλετο, ἀνθρώπῳ φιλανθρωπία γινομένῳ δι' ἀνθρώπων ἀπάντων ἐκλύτρωσιν, ἐκ μό- νης Παρθένου τὸν τοκετὸν ἐπιδείξασθαι, ἡδονῆς ἐκτὸς γαμικῆς καὶ συμβά- σεως ποιησαμένῳ τὴν ἐκ σοῦ περιφανῇ καὶ σωτήριον σάρκωσιν.

XL. Εἰ δὲ ὅτι παρθένος καθαρὰ καὶ ἀμόλυντος οὕπω μέχρι καὶ τήμερον ἔτοκεν, οὐδὲ μήτηρ ἀσπόρου ποτὲ παιδὸς ἀνηγόρευται, ἀμφίβολόν σου ποιεῖ τὴν διάνοιαν, καὶ μαθεῖν ἐπιζητεῖς, πότε παρθένος γεγέννηκεν· καὶ γὰρ σε διερωτῶ καὶ πυνθάνομαι, πότε γὰρ Θεὸς ἐνηνθρώπησεν· ἢ πότε σαρκωθῆναι Θεὸς κατεδέξατο· ἢ πότε Θεὸς γέγονεν ἄνθρωπος· ἢ πότε Θεὸς ἀσπύτως συνείληπται· ἢ πότε κυοφορίας Θεὸς ἠνέσχετο· ἢ πότε Θεὸς σαρκικὴν ἐκ γυναικὸς ἐπεδείξατο γέννησιν· ἢ πότε Θεὸς γυναικείων μαζῶν ἀπεθῆλυσεν· ἢ πότε Θεὸς κλαυθμυρισμὸν ἀπηνέγκατο· ἢ πότε Θεὸς ἡλικίας αὕξησιν εἴ- ληφεν· ἢ πότε Θεὸς σὺν τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν πεπολίτεται· ἢ πότε Θεὸς

attulerunt; sic et tu, quae e sterili Anna progenita, gignentis quoque naturam devicisti, pura existens virgo, et virgo dein perseverans, filium sine cuiuspiam opere aut semine, ipso id a te volente, qui ex te nascitur, ineffabili modo paries. Ipse enim Dominus est et naturae, utpote naturae ipsius creator et provisor. Est enim Deus incomprehensibilis, etiam ex te Virgine nasciturus sit tamquam homo. Deinde vero cum propter suam in homines caritatem ad omnium hominum redemptionem ipse fiat homo, conveniebat etiam, atque ipsi debebatur, ut, remoto quovis coniugali congressu ac voluptate, conspicuam ac salutarem ex te perficiens incarnationem, nativitate ex sola Virgine gloriari posset.

XL. Quod si hoc animum tuum suspensum tenet, quod necdum ad hodiernam usque diem intemerata ac munda virgo pepererit, nec sine viri opera quaequam umquam mater pueri fuerit compellata, et dici tibi postulas, quandonam virgo pepererit; ego quoque te interrogo, et percontor, quandonam Deus humanam naturam induerit, vel quando Deus dignatus fuerit incarnari, vel quando Deus factus sit homo, vel quando Deus sine semine conceptus fuerit, vel quando Deus in utero gestari tulerit, vel quando Deus carnalem ex muliere nativitatem habuerit, vel quando lac Deus e femineis suxerit uberibus, vel quando vagitus Deus emisit, vel quando aetatis acceperit incrementum, vel quando Deus inter vos homines conversatus

ὕπερ ἀνθρώπων ἀπέθανεν· ἢ πότε Θεὸς σταυροῦ προσήλωσιν ἔσχηκεν· ἢ πότε Θεὸς λόγχῃ τὴν πλευρὰν ἐκκεκέντηται· ἢ πότε Θεὸς τριήμερον ταφὴν ὑπελήλυθεν· ἢ πότε Θεὸς πάντα ταῦτα πάσχων τεθέαται, ἵνα παθῶν ἀπάντων τὸν ἄνθρωπον * ῥύσῃται, καὶ θανάτου μὲν καὶ φθορᾶς ὀλοθρεύσῃ τὴν ἔφοδον, ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον ἀναστήσῃ τὴν οἰκίαν εἰκόνα, τὸν ἄνθρωπον. *3272

Εἰ τοίνυν μηδέποτε ταῦτα, ὦ Παρθένε, γεγένηται, εἰς τὸν παρόντα δὲ καιρὸν ἐτετήρητο, καὶ πληροῦσθαι διὰ σοῦ προτεθέσπιστο· πῶς ἂν ἄλλη παρθένος σου προτέρα γεγέννηκεν, ὅτι τοῦτο παρ' ἐμοῦ μαθεῖν ἐπεζήτησας πρὸς πίστωσιν καὶ παράστασιν τῆς σῆς παρθενικῆς ἀποτέξεως; Οὐ τέτοκέ ποτε παρθένος, ὦ Παρθένε, οὐ τέτοκεν· ἀλλ' οὔτε μετὰ σέ παρθένος ἐτέρα, ὦ Παρθένε, πώποτε τέσσεται· ἀλλ' οὔτε Θεομήτωρ, ὦ Παρθένε, παρθένος γεγένηται· οὔτε μετὰ σέ παρθένος τις ἄλλη, ὦ Παρθένε, τὴν μόνην Θεομήτορα, γίνεται. Σὺ γὰρ καὶ μόνη γυναικῶν παρθένος γεννήσεας, καὶ σύ γε μόνη Θεομήτωρ ἐν γυναιξὶ χρηματίσεας. « Ἀπαξ γὰρ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων » ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ ἐνανθρωπήσειε, καὶ τὴν ἐκ σοῦ καὶ μόνης θαυμαστὴν ἐπιδείξεται σάρκωσιν.

1740

XLI. Καὶ ὅτι τοῦτο Θεοῦ τὸ ἐπάγγελμα διὰ σοῦ καὶ μόνης τὴν πλήρωσιν ἔμελλε δέξασθαι, προφητικοῖς σε πιστώσομαι ῥήμασιν. Ἡσαΐας γοῦν ὁ θαυ-

PG
87ter,
327²

fuerit; vel quando Deus pro hominibus mortuus sit; aut quando cruci affigi Deus passus fuerit; vel quando Deus latus transfixus sit lancea: vel quando Deus * triduanum subierit sepulcrum; aut quando Deus *3271
perferre haec omnia visus sit, ut hominem malis universis eriperet, et mortis quidem atque corruptionis impetum frangeret, suam vero imaginem, hominem videlicet, incorruptibilem restitueret atque immortalem. Si itaque, o Virgo, numquam haec facta sunt, sed in tempus praesens fuerant reservata, atque eadem implenda per te fore iam antea praedictum divinitus fuerat; qui fieri potuit, ut alia virgo (hoc enim, ad probandum et confirmandum partum tuum virgineum, a me audire voluisti) ante te generaret? Numquam virgo peperit, o Virgo, numquam peperit; sed neque virgo altera post te, o Virgo, aliquando pariet; sed neque, o Virgo, unquam exstitit virgo Dei mater, neque post te solam Dei matrem, o Virgo, alia quaequam virgo (Dei Mater) existet. Tu enim, et tu sola inter mulieres virgo es paritura, et tu sola inter mulieres Dei mater es appellanda. *Semel enim in consummatione saeculorum*,¹ unigenitus Filius Dei ac Patris, naturam humanam induturus erat, et carnem ex te, atque ex te sola, mirabiliter assumptam ostendet.

1740

XLI. Hoc porro Dei propositum per te, ac per te solam, exitum accepturum esse, propheticeis tibi verbis persuadebo. Mirabilis ergo

PG
87ter,
327¹

¹ Hebr. IX, 26.

μάσιος τὴν ἐκ σοῦ τοῦ Λόγου καὶ Θεοῦ προορώμενος σάρκωσιν, σύλληψιν τε θείαν καὶ ἄσπορον, καὶ κυφορίαν ἀνώδυνον, καὶ γέννησιν ἄφραστον, καὶ γαλούχησιν ἄλεκτον, ὧδε φανερώς προανακέκραγεν· « Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ ». Ὅρᾳς, Παρθένε ἀγνή καὶ ἀμόλυντε, ὡς παρθένον ἀναντιρρήτως προηγόρευσε τὴν τὸν Ἑμμανουήλ τέξεσθαι μέλλουσαν; ἥτις σὺ καὶ μόνη καθέστηκας, καὶ οὐχ ἑτέρα τις πρὸ σοῦ ἢ μετὰ σέ θεαθήσεται. Οὐ γάρ, Ἴδου αἱ παρθένοι, φησὶν ὁ θεόπνευστος, ἐν γαστρὶ ἔξουσι, καὶ τέξονται υἱούς, καὶ καλέσουσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν Ἑμμανουήλ, ἵνα καὶ ἄλλην παρθένον παραστήσω σοι τίκτουσαν. Εἰς γὰρ ὁ Ἑμμανουήλ, ὃν σὺ σαρκικῶς, ὦ Παρθένε, γεννήσεις, καὶ οὐκ ἄλλος ὁ Ἑμμανουήλ ἢ πρότερον γέγονεν, ἢ μετὰ ταῦτα γενήσεται, ἵνα καὶ ἄλλη παρθένος τόκον τέκοι παράδοξον· καὶ μία σὺ εἶ, ὦ Παρθένε, ἡ τούτου θεῖα γεννήτρια, καὶ οὐκ ἄλλη τις πρὸ σοῦ Θεομήτωρ πεφήμεται, ἢ μετὰ σέ προσγενήσεται.

XLII. Οὐκοῦν κάλλιστά σοι καὶ πρεπωδέστατα κέκραγα· « Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ ». Τὸ γάρ Ἑμμανουήλ Ἑβραϊκῇ διαλέκτῳ λεγόμενον, εἰς Ἑλλάδα φωνὴν ἀμειβόμενον, « Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός », ἐκλαμβάνεται. Πότε δὲ Θεὸς μετὰ ἀνθρώπων γεγένηται, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὑμῖν

ille Isaias, praevidens Dei ac Verbi ex te incarnationem, divinamque atque seminis expertem conceptionem, tum dolorum exsortem gestationem, et nativitatem ineffabilem, atque inenarrabilem lactationem, sic manifesto ante proclamavit: *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel*. Videsne, Virgo pura et immaculata, quomodo eam, quae paritura erat Emmanuelem, absolute *virginem* appellavit? Quae quidem tu, et sola existis, non autem alia quaequam ante vel post te videbitur. Non enim ille, a Deo inspiratus, dixit: Ecce virgines in utero habebunt, et parient filios, et vocabunt nomina eorum Emmanuel, adeo ut etiam alteram parientem virginem tibi exhibere possim. Unus enim est Emmanuel, quem tu, o Virgo, gignes secundum carnem; alius autem Emmanuel, ut alia quoque virgo admirandum sortiatur partum, neque prius exstitit, neque posthac existet, et tu unica es, o Virgo, divina huiusce genitrix, neque altera quaequam vel ante te Dei mater nominata est, vel post te insuper erit.

XLII. Aptissime igitur et convenientissime tibi acclamavi: *Ave, gratia plena, Dominus tecum*. Quod enim lingua hebraica dicitur Emmanuel, in graecum sermonem translatum intelligitur *Nobiscum Deus*. At vero, quandonam Deus cum hominibus conversatus, vobisque hominibus * connumeratus est, nisi modo in novissimis diebus

*3273 συνηρίθμηται, * εἰ μὴ νῦν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς τοῦ αἰῶνος, ὅτε καὶ « σπέρματος Ἀβραάμ ἐπελάβετο », καὶ σάρκα τὴν ἐκ σοῦ προσανείληφε;

Τὸ γὰρ Ἑμμανουὴλ ἐξηγούμενον, διττῆς ἐρμηνείας καθέστηκεν· φύσεως ἀνθρωπίνης καὶ θείας, ἐξ ὧν καὶ συντέθεται, ἐν αἷς καὶ γνωρίζεται. Τέλειος γὰρ ὧν Θεὸς προαιώνιος, τέλειος ἐν σοὶ γέγονεν ἄνθρωπος, τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἐκ σοῦ προσλαβόμενος, καὶ ταύτην ἑαυτῷ συνθεὶς καθ' ὑπόστασιν· φυλάξας ἀναλλοίωτον, τὴν φυσικὴν ἑκατέρας ποιότητα φύσεως, καὶ τὰ τούτων φυσικὰ καὶ οὐσιώδη γνωρίσματα. Ὁ τε γὰρ Θεὸς Λόγος, Θεὸς Λόγος μεμένηκε, καὶ εἰ φύσιν σαρκὸς φυσικῶς ἡμφιάσαστο· ἢ τε σὰρξ ἐμψυχωμένη λογικῶς, ἣν ἐκ τῶν σῶν ἀχράντων αἱμάτων προσείληφε, καὶ πνεύματι ζωῆς λογικῆς ἐψύχωσε, σὰρξ λογικῶς ἐμψυχωμένη μεμένηκε, καὶ εἰ μόνου Θεοῦ Λόγου σὰρξ ἐγνωρίζετο, ἡνωμένη αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν, καὶ εἰς ἑνὸς προσώπου καὶ μιᾶς ὑποστάσεως συνδρομὴν οὐ τεμνομένην συνθέουσα, οὐδὲ μὴν τὰ ἐνούμενα τρέπουσαν, καὶ εἰς οὐσίας ταυτότητα φέρουσαν.

Εἰ καὶ ἑκατέρων οὖν ὁ Χριστὸς διεφύλαξε τῶν φύσεων καὶ οὐσιῶν τὸ διάφορον· εἰς Υἱὸς καὶ Χριστὸς ἐκ σοῦ τῷ κόσμῳ φανήσεται, οὐ δεικνὺς υἱῶν καὶ χριστῶν τὸ διάφορον. Ὁ γὰρ ὧν Θεὸς ἀληθής, ἄνθρωπος ἀληθής καὶ τεχθήσεται, ψεῦδος οὐδὲν ἐνδεικνύμενος, ὧν ἂν καλοῖτο καὶ λέγοιτο. Διὰ

saeculi, quando et *semen Abrahæ apprehendit*¹ et carnem, quae ex te est, assumpsit?

Emmanuel enim, si interpretemur, duplicem habet significationem, naturae scilicet humanae et divinae, e quibus etiam constituitur, et in quibus cognoscitur. Perfectus enim Deus ante saecula, perfectus in te factus est homo, humanam ex te naturam assumens, sibi hanc coaptans secundum hypostasim, naturalem utriusque naturae qualitatem ac naturales et essentielles utriusque proprietates immutabiles servans. Nam et quod erat Deus Verbum, etsi naturam carnis realiter indutus est; itemque quod erat caro, anima rationali praedita, quam e sanguine tuo immaculato assumpsit, rationalisque vitae spiritu animavit, caro anima rationali praedita permansit, etsi caro cognoscatur unius Dei Verbi, ipsi secundum hypostasim coniuncta, et in unius personae atque unius hypostasis indivisibilem conveniens unionem, quae sane neque connexas naturas immutat, neque in unius substantiae identitatem adducit.

Etsi igitur Christus utriusque naturae ac substantiae discrimen servaverit; tamen unus Filius et Christus ex te manifestabitur mundo, nullam (plurium) filiorum et christorum diversitatem praeferens. Namque idem, qui verus est Deus, verus quoque nascetur homo, nihil eorum, quae vocetur, et dicatur, non verissimum ostendens.

¹ Hebr. II, 16.

τοῦτο Ἐμμανουὴλ προσκληθήσεται, ὡς ἄμφω πεφυκὼς κατὰ ἀλήθειαν, καὶ Θεὸς ὁ αὐτὸς ἀπερίγραφος, καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς κατὰ ἀλήθειαν· τὸ μὲν κατὰ τὴν ἐκ Πατρὸς ἀίδιον γέννησιν, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἐκ σοῦ τῆς Μητρὸς χρονικὴν καὶ ἐνσώματον κύησιν. Οὕτω γὰρ σώζειν τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἠὲ δόκησεν· ὅτι περ εἰς τοσαύτην ἑαυτὸν καθῆκεν ὁ ἀκένωτος κένωσιν, ἵνα τὴν κενωθείσαν εἰς γῆν διαφθορᾶς ἀνθρωπότητα, πάλιν ἐκ γῆς ἀναστήσῃ, καὶ οὐρανίων κλήρων ποιήσῃ μέτοχον, ἀντὶ τῆς ἐν παραδείσῳ τὸ πρὶν ἀπολαύσεως.

PG
87ter,
3273

XLIII. Καὶ πῶς τοῦτο, ὃ θεοδόχε Παρθένε, γενήσεται, ἐρῶ καὶ φράζω τοῖς ῥήμασιν, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο πρὸς σέ λέξων ἐλήλυθα· « Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ ». Ἔχεις σαφῆ τὴν ἀπόδειξιν, ἔχεις ἀληθῆ τὴν ἀγόρευσιν. Πνεῦμα ἅγιον ἐπὶ σέ, τὴν ἀμόλυντον, κάτεισι, καθαρωτέραν σε ποιησόμενον, καὶ καρπογόνον σοι παρεξόμενον δύναμιν. « Ἐπισκιάσει δέ σοι ἡ Θεοῦ » παντοδύναμος « δύναμις », τοῦτ' ἔστιν, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ Υἱὸς ὁμοούσιος. Οὗτος γὰρ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ χεὶρ ἐστὶ καὶ βραχίον καὶ δύναμις, * καὶ δι' αὐτοῦ ὁ Πατήρ, ὡς δι' Υἱοῦ, τὰ πάντα πεποίηκε, καὶ « ἐν αὐτῷ τὰ πάντα συνέστηκε », τὴν ἐκ σοῦ ποιησόμενος

1741

*3276

Vocabitur idcirco Emmanuel, quippe qui verissime utrumque sit, et Deus idem incircumscriptus, et idem homo secundum veritatem: illud quidem secundum aeternam ex Patre nativitatem; hoc vero secundum temporalem et corpoream ex te matre generationem. Sic enim ipsi complacuit humanam salvare naturam; is videlicet, qui exinaniri non potest, in huiusmodi exinanitionem semetipsum demisit, ut humanitatem, in terram corruptionis misere deturbatam, rursus e terra erigeret, et loco deliciarum, quibus fruebatur primitus in paradiso, haereditatis coelestis participem efficeret.

PG
87ter,
3274

XLIII. Quonam autem modo, o Dei capax Virgo, id perficiendum sit, dicam, verbisque enarrabo, cum ad hoc quoque tibi revelandum advenerim: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.*¹ Ecce habes perspicuam declarationem, veram habes explicationem. In te immaculatam Spiritus sanctus descendet, nitidiori te exornaturus puritate, virtutemque tibi ferendi fructum collaturus. *Obumbrabit autem tibi omnipotens Dei virtus*, Dei Verbum scilicet, atque consubstantialis * Filius. Ipsius enim Dei ac Patris hic et manus est et brachium et virtus, ac per ipsum Pater tamquam per Filium fecit omnia, et *in ipso omnia constant*:² ipse ineffa-

1741

*3275

¹ Lc. I, 35.

² Coloss. I, 17.

ἀνερμήνευτον σάρκωσιν, καὶ τὴν ἐκ σοῦ ἐνδειζόμενος ἀγεώργητον σύλληψιν, καὶ τὴν ἐκ σοῦ ἐργασόμενος ἀπερινόητον γέννησιν.

XLIV. « Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ ». Εἰ τοίνυν Θεοῦ Υἱός, ὁ ἐκ σοῦ τεχνησόμενος τῆς Θεοτόκου Παρθένου, κληθήσεται, πῶς οὐ παρθένος ἢ τοῦτον γεννώσα φανήσεται; Δεῖγμα γὰρ τοῦτο σαφές καὶ ἀκράδαντον γνώρισμα ἔσται τῆς αὐτοῦ τῶν πάντων κρατούσης θεότητος, τὸ παρθένον σε τυγχάνουσιν ἄσπιλον τεκεῖν τὴν ἀνέκφραστον γέννησιν, καὶ παρθένον μεῖναι μετὰ τὴν ἄφθορον λόχουσιν. Εἰ γὰρ Θεός, ὁ ἐκ σοῦ τῆς παρθένου τικτόμενος, ὥσπερ οὖν καὶ Θεὸς ἔστι καὶ κηρύττεται, τί οὐκ ἂν βουληθεὶς διαπράξαιτο; Θεὸς γὰρ ἔστι, καὶ εἰ καὶ ὡς ἄνθρωπος τίκεται· καὶ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ εἰ καὶ ὡς Θεὸς παρθένον σε φυλάττει τὴν τίκτουςαν.

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ἐγὼ Γαβριὴλ πρὸς σὲ τὴν Παρθένον ἀπέσταλμαι, ἵνα μου καὶ αὐτῷ δηλῶ τῷ ὀνόματι, ὡς Θεὸς ὑπάρχει καὶ ἄνθρωπος ὁ ἐκ σοῦ τῆς ἀχράντου Παρθένου τικτόμενος. Καὶ γὰρ καὶ τὸ « Γαβριὴλ » ὄνομα εἰς ἐρμηνείαν ἀγόμενον, Θεὸν ἀγορεύει καὶ ἄνθρωπον. Ἐπεὶ πολλοὶ κατ' οὐρανὸν ἐτύγγχανον ἄγγελοι, ἀλλ' οὐδένα τούτων στεῖλαι βεβοῦλεται· ἀλλ' ἐμέ, τὸν τούτων ἕνα φαινόμενον, Γαβριὴλ δὲ ὀνομαζόμενον, ἔπεμψεν, ἵνα καὶ λόγῳ τῷ ἐμῷ καὶ ὀνόματι δηλώσω σοι σαφῶς τὸν ἐκ σοῦ τεχνησόμενον,

bili modo ex te carnem assumet, et satius expertem ex te conceptionem subibit, humanaeque menti imperviam ex te nativitatem in opus deducet.

XLIV. *Propterea et quod nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei.* Si itaque Filius Dei vocabitur, qui ex te Deipara Virgine nasciturus est, quomodo non virgo apparebit illa, quae ipsum est paritura? Quod enim virgo immaculata existens ineffabili generatione pepereris, quodque post incorruptum partum virgo permanseris, id luculentissime et citra quamlibet ambiguitatem omnipotentem illius divinitatem evincet. Si enim Deus est qui ex te nascitur, quemadmodum reipsa Deus et est et praedicatur, quid igitur erit, quod, si voluerit, efficere ipse non possit? Deus namque est, licet praeterea nascatur ut homo; et homo est, licet te parientem, uti etiam Deus, servet virginem.

Idcirco enim ad te Virginem ego Gabriel missus fui, ut vel ipso meo nomine palam faciam, eum, qui ex te Virgine intemerata gignitur, Deum pariter esse atque hominem. Nam et hoc nomen *Gabriel*, si ad interpretationem deducatur, Deum simul atque hominem enuntiat. Profecto cum multi in coelo essent angeli, nullum tamen eorum mittendum censuit; sed me, qui unus ex ipsis noscor, nominorque Gabriel, ideo misit, ut non solum alloquiis, sed et meo ipso nomine perspicue tibi significarem, eum qui ex te nasciturus est, Deum simul

ὡς Θεός ἐστι καὶ ἄνθρωπος, καὶ « πάντα φέρει τῷ τῆς οἰκείας δυνάμεως ῥήματι » καί, ὡς ἅγιος εἴη, καὶ τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων ἀγιάσοι τὴν γέννησιν, καὶ ὡς Υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται, καὶ υἱὸς Ὑψίστου ποιήσῃ χάριτι τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. Λοιπὸν τοῖς ἐμοῖς, ὦ Παρθένε, πίστευε ῥήμασι· πάντως γὰρ οὗτοι πραγματικῶς πληρωθήσονται. Ἀληθεύω γὰρ σοι φθεγγόμενος, ὡς ἀληθείας κήρυξ καὶ ἄγγελος.

Καὶ πρὸς σὴν πληροφορίαν καὶ πίστωσιν μείζονα τῆς τῶν ἐμῶν ῥημάτων πληρώσεως, καὶ σημεῖον ἀναντιρρήτον δίδωμι, ὅπως μένοις περὶ τὴν πίστιν ἀσάλευτος· « Ἰδοὺ γὰρ Ἐλισάβετ, ἡ συγγενής σου, καὶ αὕτη συνειληφύτα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἔκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ· ὅτι οὐκ * ἀδυνατήσῃ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα ». Καὶ τοῦτό σοι δεῖγμα γενήσεται κράτιστον, ὡς πάντα μου τὰ ῥήματα, πρὸς σέ, τὴν πᾶσι σεπτὴν, εὐαγγέλια, τέλος ἀληθές καὶ σωτήριον δέξεται πρὸς ἀνθρώπων ἀπάντων ζωὴν καὶ ἐκλύτρωσιν. Τῆς γὰρ αὐτῆς παρὰ Θεῷ τυγχάνει δυνάμεως, καὶ τὸ στείραν τεκεῖν τὴν οὐ τίκτουςαν, καὶ τὸ παρθένον τεκεῖν τὴν ἀνύμφευτον. Σὺ οὖν χαῖρε, ὦ κεχαριτωμένη παρθένε καὶ ἔνθεε, ἐφ' οἷς σοι Θεὸς ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης κεχαρίσται, καὶ ἐφ' οἷς Θεοῦ τὸν Υἱόν, τὸν πάντων χαρὰν γενησόμενον τῶν ἀνθρώπων τῷ γένει, γεννήσεις.

hominemque exsistere, atque *omnia verbo virtutis suae portare*,¹ et, quippe qui sanctus sit, universorum quoque hominum sanctificatorum nativitatem, et Filium vocatum iri Altissimi, atque eos qui in ipsum credant, filios Altissimi per gratiam effecturum. Caeterum verbis meis, o Virgo, fidem habe: haec enim reipsa ex omni parte implebuntur. Vera siquidem tibi loquor, utpote veritatis praeco ac nuntius.

Atque ut in fide immota perseveres, ad firmitus argumentum ac certum indicium exitus, quem sermo meus sortietur, et hoc haud anceps signum praebeo: *Ecce enim Elisabeth cognata tua et ipsa concepit filium in senectute sua; et hic mensis sextus est illi, quae vocatur sterilis; quia non * erit impossibile apud Deum omne verbum*.² Hoc utique validissimum tibi argumentum erit, omnia verba mea, fausta haec ad te omnibus venerandam nuntia, certissimum ac salutarem exitum ad universorum hominum vitam ac redemptionem esse receptura. Divinae enim virtuti perinde est efficere sive ut pariat sterilis, quae impos erat gignendi, sive ut pariat virgo ignara connubii. Tu ergo, o Virgo, gratia plena ac divina, laetare de muneribus quibus Deus, universorum Dominus, te cumulavit, et quibus Filium Dei, qui universo hominum generi gaudio futurus est, generabis.

¹ Hebr. I, 3.

² Lc. I, 36, 37.

1742

XLV. Πρὸς ὃν ἡ Θεομήτωρ Παρθένος πιστεύσασα, καὶ ὥς ἔσται πάντως τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου, θαρσύνσασα, πράως ὁμοῦ καὶ ταπεινῶς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρθενικῶς ἀποκρίνεται· τὸν «πρῶτον γὰρ καὶ ταπεινὸν τῇ καρδίᾳ» Χριστὸν γεννᾶν ἡ πάναχνος ἔμελλε, καὶ πλουτεῖν αὐτὴν ἔδει τὴν αὐτοῦ ταπεινότητα καὶ πραότητα· «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου».

PG
87ter,
3277

XLVI. Γαβριὴλ μὲν οὖν ὁ ἀρχάγγελος ταῦτα πρὸς τῆς Θεοτόκου Παρθένου πυθόμενος, εἰς οὐρανὸν ἀνελήλυθεν, ὅθεν πρὸς αὐτὴν καὶ ἀπέσταλτο. Ἡ δὲ Θεὸν ἐκυφοῖρει τὸν στείλαντα, τὸν ἄνω μὲν σὺν Πατρὶ δοξαζόμενον, κάτω δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς, σαρκικῆς κυφορίας ἀνεχόμενον. Ἄμα γὰρ ὁ Λόγος καὶ Θεὸς πρὸς αὐτὴν παραγέγονε, καὶ διὰ τῆς τοῦ ἀγγέλου φωνῆς, εἰς τὴν θείαν αὐτῆς νηδὺν εἰσέληλυθε καὶ σεσάρκωτο, καὶ ἄνευ τροπῆς σεσωμάτωτο, σάρκα προσλαβὼν ἐξ αὐτῆς τὴν ἀνήροτον, καὶ ταύτην ἐνώσας ἑαυτῷ κατ' ἀλήθειαν, λογικῶς μὲν ἐμψυχωμένην, οὐ προϋποστᾶσαν δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀνεκφράστου συνθέσεως. Ἄμα γὰρ σὰρξ, ἅμα Θεοῦ Λόγου σὰρξ· ἅμα σὰρξ ἐμψυχος λογική· ἐν αὐτῷ γὰρ τὴν ὑπόστασιν, καὶ οὐ πρὸ αὐτοῦ τὴν σύστασιν ἔσχηκεν.

Οὕτε τινὸς ἐτέρου σὰρξ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπων γέγονε πώποτε, καὶ

1742

XLV. Ad quem Virgo Dei Genitrix plane credens, et confidens, omnia prorsus perfectum iri, quaecumque sibi a Domino dicta fuerant, mansuete simul et humiliter (nam *mitem et humilem corde*¹ Christum purissima illa generatura erat, atque oportebat ut propria illius humilitate et mansuetudine eximie ornaretur), imo vero et ratione Virgini consentanea respondit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*.²

PG
87ter,
3278

XLVI. Porro cum Gabriel archangelus hoc a Virgine Deipara responsum tulisset, in coelum, unde et missus ad eandem fuerat, reversus est. Ipsa vero Deum, qui illum miserat, gestabat in utero, in coelo quidem cum Patre glorificatum in terris vero et ex ipsa in utero secundum carnem gestari sustinentem. Simul enim Verbum ac Deus ad ipsam descendit, ac per angeli vocem divinum eius ingressus est sinum et incarnatus est, et sine sui mutatione corpus induit, carnem non satam ex ipsa assumens et sibimet hanc vere uniens, atque eam rationali quidem anima praeditam, non tamen ante ineffabilem cum ipso coniunctionem iam subsistentem. Simul enim caro, simul Dei Verbi caro, simul caro animata rationalis; subsistentiam enim habuit in ipso, exsistentiam vero ante id ipsum non habuit.

Neque enim ea aliquando caro fuit cuiuspiam alterius hominis

¹ Matth. XI, 29.

² Lc. I, 38.

τότε τῷ Θεῷ Λόγῳ συνέδραμε, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐποιήσατο σύνθεσιν· ἀλλ' ἐν τῷ, τὸ εἶναι σὰρξ ἔμψυχος λογική, καὶ Θεοῦ Λόγου σὰρξ ἔμψυχος λογική ἐκ παρθενικῶν καὶ ἀχράντων αἱμάτων ληφθεῖσα τῆς ἀχράντου Παρθένου κεκλήρωκεν. Οὐδεμία γὰρ τοῖς διαιρεῖν τὸν ἕνα Υἱὸν καὶ Χριστὸν εἰς δύο υἱοὺς καὶ Χριστοὺς ἀσεβέστατα θέλουσιν ἔμφασις * ἢ πρόφασις ἔνεστιν, ὥς ὑπέστη ποτὲ καθ' ἑαυτήν, καὶ ἴδιον ἔσχηκε πρόσωπον, καὶ εἶθ' οὕτως τῷ Λόγῳ καὶ Θεῷ πρὸς ἑνωσιν φυσικὴν συνελήλυθε. Τὰ γὰρ ἀνά μέρος ὄντα, καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἐν χωρισμῷ θεωρούμενα, οὐδέποτε φυσικὴν, ἢ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἑνωσιν δέχεται. "Οπου δὲ ἑνωσις φυσικὴ μὴ προέρχεται, μηδ' ἡ καθ' ὑπόστασιν γίνεται σύνθεσις, οὐδὲ μία καὶ ἡ αὐτὴ ὑπόστασις δείκνυται, οὔτε ἐν καὶ τὸ αὐτὸ καταγγέλλεται πρόσωπον, ἀδιαίρετον ὁμοῦ καὶ ἀμέριστον, καὶ πᾶσαν τομὴν διωθούμενον.

PG
87ter,
3281

XLVII. "Ὡσπερ δὲ τοὺς τοιοῦτους παράφρονας ἡ ἀδιαίρετος ἐκκλίνει τοῦ Λόγου καὶ ἀμέριστος σάρκωσις, καὶ πάντῃ τῶν τῆς εὐσεβείας τροφίμων ἐξίστησι (Νεστόριοι οὗτοι καὶ Παῦλοί εἰσι, καὶ Θεόδωροι, καὶ οἱ τούτων πρὸς θεομάχον μανίαν συνόμιλλοι), οὕτω καὶ τοὺς συγγέειν τὰς φύσεις θέλοντας, καὶ φύσιν μίαν ἐξ ἀμφοτέρων ἐργάσασθαι σπεύδοντας φύσεων, συλλόγων ἔξω τῶν εὐσεβῶν ἀποπέμπεται. Οὔτε γάρ, κατὰ τὴν ἐκείνων μανίαν,

1743

nobis similis, quae dein cum Deo Verbo coniuncta fuerit, in compositionemque cum ipso concurrerit; sed simul atque esse coepit caro animata rationalis, ex virginali atque intemerato Virginis immaculatae sanguine desumpta, accepit etiam ut esset caro animata rationalis Verbi Dei. Nulla enim unum Filium et Christum in duos * filios et Christos dividere impiissime volentibus nulla (inquam) praesto est sive demonstratio sive praetextus, ut affirmare possint, eam (carnem Verbi) substituisse aliquando per se ipsam, et propriam habuisse personam, deinde vero sic cum Verbo et Deo in naturalem unionem convenisse. Quae enim seorsim exsistunt, atque ab invicem seiuncta conspiciuntur, numquam unionem naturalem et secundum hypostasim accipiunt. Ubi autem naturalis primitus non adsit unitio, neque ea, quae est secundum hypostasim, fit coniunctio, neque una atque eadem assurgit hypostasis, neque una atque eadem, indivisa pariter et individua, omnemque respuens divisionem, persona praedicatur.

PG
87ter,
3282

XLVII. Quemadmodum autem inseparabilis haec et individua Verbi incarnatio tali stultitia insignes praeterit, cuiusmodi sunt Nestorii, Pauli, et Theodori, horumque in furore adversus Deum collegae, atque eos proinde a verae pietatis alumnis plane excludit; sic a piorum coetu etiam eos removet, qui conantur naturas confundere, atque ex utraque natura unam nituntur naturam efficere. Neque

1743

ὁ Λόγος σαρκούμενος, τρέψας ἑαυτοῦ πρὸς σάρκα τὴν φύσιν σεσάρκωται, ἀλλ' οὔτε τὴν σάρκα τὴν ἔνουν καὶ ἔμψυχον, ἣν ἐκ Παρθένου ταυτησὶ τῆς Θεοτόκου προσεΐληφε, πρὸς φύσιν ἑαυτοῦ τὴν θείαν ἡλλοίωσε, καὶ θεϊκὴν πρὸς οὐσίαν μετέβαλεν· ἀλλ' ἔμεινεν ἄτρεπτος, καὶ μεταβολῆς παντοίας ἀνώτερος, καὶ συγχύσεως πάσης ἐλεύθερος, καὶ σάρκα σαρκωθείς τὴν ἡμῶν ὁμοούσιον, καὶ γενόμενος δι' ἡμᾶς κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπος. Μεμένηκε δὲ καὶ ἡ σὰρξ ἀναλλοίωτος, καὶ πάσης ἕξω τροπῆς καὶ συγχύσεως· καὶ τῷ λόγῳ συμβᾶσα πρὸς σύστασιν, καὶ ἐνωθεῖσα καθ' ὑπόστασιν αὐτῷ τὴν ἀμέριστον, ἔχουσα μὲν τὸ πρὸς ἡμᾶς ὁμοούσιον ἄτρεπτον, καὶ σώζουσα, ὅσον εἰς φύσιν καὶ οὐσίαν καὶ ὑπαρξιν, ἀπαράλλακτον πρὸς ἡμᾶς τὴν ὁμοίωσιν, οὐδένα δὲ τοῦ Λόγου μερισμὸν ὑπομένουσα, ἣ τομὴν καὶ διαίρεσιν πάσχουσα· ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Λόγου ἰδίᾳ καὶ ἰδικῇ χρηματίζουσα, καὶ πρὸς ὑπόστασιν αὐτῷ μίαν συντρέχουσα, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, ἐπὶ τῶν ἰδίων ὅρων τῆς φύσεως ἐστῶσα καὶ μένουσα δεικνύται· διαφορὰν μὲν φυσικὴν πρὸς αὐτὸν ὑποφαίνουσα, διαφορὰν δὲ προσωπικὴν πρὸς αὐτὸν οὐ γινώσκουσα, ἀλλ' εἰς μίαν μὲν σὺν αὐτῷ τελοῦσα καὶ μόνην ὑπόστασιν, καὶ ταύτην ἐνιαίαν καὶ σύνθετον (οὐ γὰρ ἀπλὴν καὶ ἀσύνθετον), οὐκ εἰς μίαν δὲ φύσιν συνθέουσα

enim Verbum, dum carnem assumeret, suam ipsius naturam in carnem (secundum illorum insaniam) vertendo incarnatus est; neque rursus carnem mentis compotem et animatam, quam ex hac eadem Virgine Deipara assumpsit, in sua ipsius divinam naturam immutavit, in divinamque substantiam convertit; sed immutatus permansit, et a qualibet conversione remotus, ab omni confusione immunis, et carnem nobis consubstantialiorem induit, ac verus propter nos homo factus est. Itemque caro nihil prorsus mutata permansit caro, cuiuslibet et conversionis et confusionis expers: et coniuncta Verbo, ut consistere possit, ipsique secundum individuum hypostasim adunata, id quidem, quod nobis est consubstantiale, sine ulla mutatione retinet, et in nullo pariter mutatam nobiscum similitudinem, quoad naturam et essentiam et substantiam, servat; neque tamen ullam a Verbo divisionem sustinet, neque scissionem aut seiunctionem ullam patitur; sed ipsius Verbi propria est et peculiaris; dumque propter unionem cum eo secundum hypostasim in unam cum ipso personam convenit, propriis tamen naturae suae finibus consistens ac perseverans ostenditur; diversam quidem ab ipso (Verbo) praeterens naturam, non tamen diversam ab eodem personam ulla tenus habens, sed in unam et solam cum ipso hypostasim, eamque unitam et compositam (non enim simplex ea est et incomposita), non autem in

σύνθετον· ἀρχὴ γὰρ τοῦτο τυγχάνει συγχύσεως, καὶ κρητὶς ὑπάρχει τρεπτικῆς ἀλλοιωσεως.

*3284 Ὡσπερ οὖν τοὺς διαιροῦντας καὶ τέμνοντας ὁ Λόγος σαρκωθεὶς ἀποσιέεται, οὕτω καὶ τοὺς ἄμφω τὰς φύσεις συγχέοντας, καὶ κρᾶσιν αὐτῶν καὶ ἀλλοίωσιν φάσκοντας, περιβόλων ἱερῶν ἀποβάλλεται. Σευῆροι οὗτοι καὶ Εὐ-
 τυχεῖς, καὶ Διόσκοροι, Ἀπολινάριοι * τε καὶ Πολέμωνες, καὶ πρό γε τού-
 των Σίμωνες, Οὐαλεντῖνοι, Μαρκίωνες, Βασιλεῖδαι, Μανέντες τε καὶ Μαί-
 νανδροι, καὶ ἡ νῦν κακῶς ἀνασκάλουσα, πᾶσα τῶν Ἀκεφάλων αἵρεσις πο-
 λυκέφαλος· ἡ ἓνα μὲν πόλεμον καὶ κοινὸν πρὸς τὴν εὐσεβείαν ἔχουσα, μυρίους
 δὲ πρὸς ἑαυτὴν καὶ παυομένους μηδέποτε φέρουσα. Ταῦτα οὖν τὰ ὄντως
 ἱερὰ καὶ πανίερα, καὶ ἀκοῶν ἐνθέων ἐπάξια τῶν εὐσεβοῦντων ἡμῶν εὐαγ-
 γέλια, ἡμᾶς μὲν ἡδέως προσίεται, ἐκείνους δὲ τοὺς μιαροὺς καὶ παράφρονας
 ἔξω διώκει ταυτησὶ τῆς εὐαγγελίου αὐτῶν πανηγύρεως, ὡς ἀσεβῶς αὐτὰ
 νοοῦντας ἐκείνους καὶ λέγοντας.

PG
87ter,
3284

XLVIII. Ἐγὼ δὲ ὁ ἐλάχιστος, ὁ τούτων προελθὼν κήρυξ τήμερον, πρὸς
 μόνους ὑμᾶς, τοὺς εὐσεβεῖας παιῖδας καὶ πίστεως, καὶ δεχομένους εὐσεβῶς
 τὰ λεγόμενα, μεγαλοφώνως βοῶ, καὶ διαῤῥήδην κηρύττω καὶ φθέγγομαι·
 « Εὐαγγέλια, εὐαγγέλια, εὐαγγέλια ». Εὐαγγέλια τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, εὐαγ-
 γέλια τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ δι' ἡμᾶς· εὐαγγέλια τῆς Θεοῦ παρουσίας πρὸς

1744

unam compositam naturam conveniens; hinc enim suum confusio ducit initium hoc convertentis illius mutationis existit fundamentum.

*3283 Verbum igitur incarnatum quemadmodum illos reiecit, qui scissionem ac divisionem inducunt; ita et eos, qui ambas naturas confundunt, ipsarumque mixtionem atque mutationem praedicant, a sacris septis repellit. Eiusmodi sunt Severi, et * Eutychetes, et Dioscori; Apollinarii quoque et Polemones, et ante istos Simones, Valentini, Marciones, Basilidae, Manetesque ac Maenandri, et quae nunc omnia agitat, universa acephalorum polycephala haeresis; quae quidem unum communeque adversus pietatem bellum gerit, innumera vero ac numquam finem habentia in se ipsa bella patitur. Haec itaque vere augusta, imo vero augustissima, divinique piorum auribus plane digna, quae modo annuntiamus, nos quidem suaviter invitant; sed a solempni laetitia felicis eorum annuntiationis sceleratos illos ac stultos foras expellunt, quippe qui impie de iisdem et sentiunt et loquuntur.

PG
87ter,
3283

XLVIII. Ego autem minimus ad haec praedicanda hodie cum prodierim, ad vos solos pietatis fideique filios, ac pie illa, quae dicuntur, excipientes, clamo voce magna, et palam promulgo, et dico: « Bonum nuntium, bonum nuntium, bonum nuntium ». Bonum nuntium Salvatoris nostri; bonum nuntium Dei propter nos incarnati;

1744

ἡμᾶς· εὐαγγέλια ἐνανθρωπήσεως Θεοῦ τῆς ἐξ ἡμῶν· εὐαγγέλια ἀσπόρου συλλήψεως Θεοῦ· εὐαγγέλια κυοφορίας Θεοῦ παρθενικῆς· εὐαγγέλια ἀτρέπτου συνδρομῆς Θεοῦ πρὸς σάρκα· εὐαγγέλια, ἐφ' οἷς ἡμεῖς οἱ ἀπόβλητοι ὑψούμεθα καὶ θεούμεθα καὶ θεοὶ κατὰ χάριν γινόμεθα. Οὐκέτι φθορὰν δεδιττόμενοι· οὐκέτι πάθῃ φοβούμενοι· οὐκέτι θάνατον τρέμοντες· οὐκέτι τὸν μακρὸν ὁρῶ-
δοῦντες διάβολον· οὐκέτι τὰς ἀφανεῖς αὐτοῦ προσβολὰς εὐλαβούμενοι· οὐκέτι τὰς φανεράς αὐτοῦ τυραννίδας δειμαίνοντες· ἀλλ' ὅλοι θεοὶ φαίνόμενοι, ὅλοι θεοσιδεῖς εὐρισκόμενοι, ὅλοι τῆς ἄνω χορείας γραφόμενοι, ὅλοι πολῖται * τῆς *3285
ἄνω πόλεως Ἱερουσαλὴμ θεωρούμενοι. Ἐνθα γὰρ ἂν σχῶμεν ἡμῶν τὸ πολίτευμα, ἐκεῖ καὶ τοὺς κλήρους δεξόμεθα, καὶ τὰς ἀρρήτους μονὰς κατοική-
σομεν.

XLIX. Τούτων ἀπάντων, ἀδελφοί, τὰ εὐαγγέλια φέροντες, πρὸς τοὺς φιλτάτους ὑμᾶς ἀφικόμεθα τήμερον. Τούτων γὰρ ἀπάντων ἀρχὴ καὶ ῥίζα καὶ κρηπίς καὶ θεμέλιος τὰ νῦν πρὸς ὑμᾶς εὐαγγέλια πέφυκεν. Ἐκ τούτων γάρ, ὡς ἐμάθετε, πᾶσα ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀφθονία πηγάζει, ὥσπερ ἀπὸ πηγῆς τινος ἀναβλύζουσα, καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν οἰκουμένην ἀρδεύουσα, καὶ εὐφραίνουσα καὶ ἐκτρέφουσα, καὶ εἰς οὐρανίους αὐλὰς ἀναφέρουσα, καὶ τῶν ἐκεῖσε θειοτάτων μονῶν καὶ μακαρίων δωρεῶν κοινωνοὺς ἀποφαίνουσα. Καὶ διὰ

bonum nuntium divini ad nos adventus; bonum nuntium Dei naturam humanam e nobis assumptis; bonum nuntium conceptionis Dei sine semine; bonum nuntium Dei in virgineo sinu gestati; bonum nuntium Dei cum carne sine mutatione coniuncti; bonum nuntium, cuius virtute nos abiecti erigimur, et deificamur, et dii secundum gratiam effecimur. Iam non amplius correptionem timeamus; non amplius passionibus terremur; non amplius mortem expavescimus; non amplius scelestum diabolum trepidamus; non amplius occultas eius insidias metuimus; non amplius manifestam eiusdem tyrannidem * formidamus; sed omnes dii cernimur, omnes Deo si-
miles deprehendimur, omnes coelesti choreae adscripti, omnes supernae civitatis Ierusalem cives conspiciuntur. Ubi enim conversationem nostram habemus, ibi haereditatem quoque accipimus, et ineffabilem mansionem obtinebimus. *3286

XLIX. Horum omnium bonorum nuntium laetissimum ad vos dilectissimos, fratres, hodie pervenientes attulimus. Namque horum omnium origo, et radix, et fundamentum, et basis ea sunt, quae modo vobis annuntiavimus. Ex his siquidem, uti nostis, tamquam e fonte quodam dimanans, nobis omnis bonorum copia profluit, atque universam pariter terram irrigat, et exhilarat, et nutrit, et ad coelestes aulas reducit, et divinissimarum, quae illic sunt, mansionum, ac beatorum munerum participes efficit. Ac propterea saepius vehe-

τοῦτο πολλάκις βοῶ γεγηθῶς διαπρύσιον· «Εὐαγγέλια, εὐαγγέλια, εὐαγγέλια»· πρὸς ἅπερ ὑμᾶς καλῶ καὶ προτρέπομαι, καὶ ἅπερ ὑμᾶς ἐορτάζειν βεβούλημαι σήμερον. Ἐνθεν γὰρ ἡμῶν ἡ σωτηρία προέρχεται· ἔνθεν ἡμῖν ἡ ἐλευθερία πυρσεύεται· ἔνθεν ἡμῶν ἡ πρὸς Θεὸν υἱοθεσία μαριεύεται· ἔνθεν ἡμῶν ἡ ἀνάκλησις τίκτεται· ἔνθεν ἡμᾶς ὁ Λόγος σώζειν καὶ Θεὸς ἀφικόμενος τῆς σωτηρίας ἀπάρχεται. Ταύτην τῆς εἰς ἡμᾶς εὐσπλαγχνίας ποιεῖται προοίμιον· ταύτην τῆς ἡμῶν θεουργίας τὴν ἀρχὴν ἐπεδείξατο· ἥς ἀνθρώποις οὐδὲν θυμηρέστερον· ἥς γηϊνοῖς οὐδὲν τιμαλφέστερον· ἥς τοῖς θνητοῖς οὐδὲν χαριέστερον. Ὅθεν ὁ δεύτερος Ἀδάμ, τὴν παρθένον γῆν προσλαβόμενος, ἀναμορφώσας ἑαυτὸν ἐνθωπίνῳ τῷ σχήματι, δευτέραν ἀρχὴν τῇ ἀνθρωπότητι τίθεται, τὴν τῆς προτέρας ἀνακαινίζων παλαιώσιν, καὶ δευτέραν ἡμῖν δεικνὺς ἀπαλαίωτον, τὸ μὲν συγγενὲς πρὸς ἐκείνην καὶ ὁμόφυλον ἔχουσιν, οὐ φέρουσιν δὲ πρὸς αὐτὴν τῆς ζωῆς τὸ ὁμότροπον, οὔτε τῆς ἀξίας καὶ δόξης ἱερᾶς τὸ ἰσόρροπον. Ἐκείνη διὰ τὸν πρῶτον Ἀδὰμ κατεκρίνετο· αὕτη διὰ τὸν δεύτερον Ἀδὰμ ἡλευθέρωται μέμψεως. Ἐκείνη διὰ τὸν πρῶτον Ἀδὰμ, θεϊκῶν αὐγῶν ἐξωρφάνισται· αὕτη διὰ τὸν δεύτερον Ἀδὰμ, οὐρανίων αὐγῶν ἀναπέπλασται. Ἐκείνη διὰ τὸν πρῶτον Ἀδὰμ, τὸν ἐκ γῆς χοῖκὸν καὶ χοόφρονα, δουλείας ζυγὸν ὑπεδάσταξεν· αὕτη διὰ τὸν δεύτερον Ἀδὰμ καὶ Θεοῦ

menti voce cum gaudio exclamo: « Bonum nuntium, bonum nuntium »; propter hoc vos voco et excito, et ut hodierna die hoc festive celebraretis, optavi. Inde enim salus nostra procedit; inde nobis elucet libertas; inde nostra in Dei filios adoptio enascitur; inde nostra revocatio paritur; inde Verbum ac Deus ad nos salvandos accedens salutiferum opus inchoat. Hoc suae in nos misericordiae facit exordium; hoc statuit deificationis nostrae initium, quo nihil iucundius hominibus, quo nihil terrestribus pretiosius, quo nihil mortalibus gratius; unde secundus Adam, terra virgine assumpta, se ipsum humano habitu (ut primum quondam Adamum) formans, alterum humanitati creationis initium facit, prioris renovans vetustatem, et secundam nobis exhibens non inveteratam, quae eiusdem cum (priori) illa est naturae atque eiusdem propaginis, non tamen eosdem habet cum illa vitae mores, neque dignitatis et sublimis gloriae pondus. Illa per primum Adam condemnata fuit; haec a crimine per secundum Adam est liberata. Illa per primum Adam divinis exspoliata fuit splendoribus; haec per secundum Adam coelesti luce est restaurata. Illa per primum Adam *e terra terrenum*,¹ ac terrena sapientem servitutis iugum subiit; haec per secundum Adam et consubstantiallem Dei Filium « adoptionis in filium » digni-

¹ I Cor. XV, 47.

Υἱὸν ὁμοούσιον, υἱοθεσίας ἀξίωμα δέχεται· καὶ «Ἀβδᾶ, ὁ Πατήρ», κράζειν καὶ βοᾶν κατεπλούτησεν.

L. [...] Ἱερῶς τοίνυν καὶ ὑψηλῶς τῶν ὑψηλῶν ἡμῶν εὐαγγελίων καὶ ἱερῶν 3288
τὴν ὑψηλὴν καὶ ἱερὰν ἑορτὴν ἑορτάσωμεν· καὶ ἀξίως αὐτὴν καὶ προπόντως
τιμῆσωμεν· ἵνα δι' αὐτῆς ἀμαχότατα τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν· ὧν
ἡμῖν αὕτη ρίζα καὶ πηγὴ καὶ γεννήτρια πέφηνεν, ἐν αὐτῷ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ
Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος,
μεγαλωσύνη, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

tatem recepit, et clamandi ac vocandi, *Abba, Pater*,¹ potestate aucta est.

L. [...] Sancte igitur et sublimi sensu sublimium ac sanctorum 3287
annuntiationum nostrarum sublimem sanctamque celebremus so-
lemnitatem, ac digno ipsam ac decenti honore prosequamur, ut per
ipsam invictissime consequamur bona illa coelestia, quorum ipsa
nobis radix et fons, et mater apparuit in ipso Christo Iesu Domino
nostro, quocum Patri et sancto Spiritui gloria, honor, imperium,
maiestas in saecula saeculorum. Amen.

1745 Oratio III. De Hypapante, cap. II, 7. Cereorum etiam splendo- PG
rem addimus, tum ostendendo splendorem accedentis divinum, a 87ter,
quo cuncta splendent, pessimisque depulsis tenebris illustrantur 3292
abundantia lucis aeternae; tum vel maxime manifestando splendo-
rem animae, quicum nos occurrere Christo necesse sit. Ut enim Dei
Mater Virgoque integerrima, veram ulnis tulit lucem, iisque adfuit,
qui iacebant in tenebris; ita et illustrationibus illius nos illustrati,
ac lumen omnibus apparens tenentes manibus, ei qui vere lux est,
obviam ire festinemus.

1746 8. Verum Christusne ubique praesens accedit? An lux implens PG
omnia procedit in medium? Nihil enim illius, cum natura non cir- 87ter,
cumscripta sit, nullaue abs re arceri valeat, velitque legem implere 3293
priscam, vacuum est claritate. Imo vero accedit, ortumque suum
omnino summum praesignificans, de se Mosaico vaticinatus est ore.
At quale hoc vaticinium? *Omne masculinum adaperiens vulvam*,
inquit, *sanctum Domino vocabitur*.² Quod quidem praeceptum, magis
tamen denuntiationem prophetica, etiam solus implevit, cum ex
utero Virginis solus ipse prospexit, eamque tamen virginitate non
privavit sua, eiusdemque, cum procederet, vinculum non dissolvit:
quod de solo ipso aperte praedictum erat. Nam et ipse solus e sola
natus est Virgine, et a seminis experte vulva solus est genitus, et

¹ Rom. VIII, 15.

² Exod. XIII, 2; Lc. II, 23.

solus e Virginis utero progressus, ipsam Virginem conservavit, non corrupta eius gratia nascens, illius non minuto splendore in lucem veniens, vinculo illius non soluto progrediens: quae et Deum ostendunt eum esse, qui nascitur, et Deiparam declarant proprie eam esse quae parit. Ubi scelestus iterum videtur esse Nestorius, qui neque Deum dicere vult eum qui nascitur; nec Deiparam eam sustinet vocare quae peperit: ubi execrandus quoque Eutyches spectatur, qui carnem negat Domino eiusdem, atque nobis, esse naturae. Quo enim modo Verbum, quod caro nostra fieri causa sustinuit, *caro factum est*,¹ si natura carnis ab eo ex nobis neque vere assumpta, neque ita ipsi iuncta erat, ut ostenderet liquido, eandem, quam nos, naturam Verbum ante corporis expers suscepisse, atque ita vere hominem factum esse nobiscum, si neque habeat corpus eiusdem cum corporibus nostris generis, neque animam eiusdem, qua nostrae constant naturae? At vere *Verbum caro factum*, nos servare cupit: et existens in ipso Deus vere factus homo, nihil falsi praesefert, neque homines nos decept; sed nostra natura suscepta gratificatus est nobis suam.

PG
87ter,
3294

9. [...] Nam neque, qui omnium est expiator Christus, ulla expurgatione indigebat, accepta praesertim carne illa sola immaculata: neque quae peperit, inviolata illa impollutaque vere Virgo, quae omnium genuit expiamentum, expiatione per legem praescripta eguit. Quamquam hoc, secundum legem, ascriptum sit, ut ne Christus dissolutor esse legis existimaretur.

1747

PG
87ter,
3294

Cap. IV, 16. Solus enim hic, o Virgo Mater inviolata, ex Deo secundum naturam genitus est ac Deo Patri consubstantialis; solus ex Deo natus genitore, Filiusque eius unicus agnoscitur, et certe ex te Virgine incarnatus, generationem humanam ex te suscepit. Ac tuam ipsius, quae et magna Dei conspexisti mysteria, et thesaurum gratiae nobis hunc peperisti, animam pertransibit anceps gladius,² ac mentem stupore percussam ensis percurreret, quando eum oculis conspexeris sponte clavis cruci affixum atque inter latrones medium sublatum, interimere ipsam mortem, a qua occidebamur; nobis vero, qui iuste moriebamur, donare vitam; ac ligatis legionibus daemonum, solvere peccatorum vinculis hominem, antiquitus a daemone alligatum. At non persistet, neque omnino in te permanebit gladius ille pertransiens: numquam enim, o Dei Mater, in divini ex te conceptus, miraeque ex te progenerationis oblivionem adducta fueris. Corripieris certe quodam humano stupore ex iis, quae infandae Crucifixionis tempore eventura sunt; quomodo Deus qui per naturam neque mori, ac ne pati

1748

¹ Io. I, 14.² Lc. II, 35.

quidem potest, in crucem agi sustineat, quomodo, qui ab angelis sempiterna effertur gloria, idem latronum medius contumeliis afficiatur, quomodo, qui escam praebet omnibus esurientibus, quique potum dat omnibus sitientibus, fel bibat et acetum: quomodo vita illa, quae dat vitam omnibus ea carentibus, subeat necem: quomodo latus illi hasta confodiatur, qui lancea sensum omnem oculorum fugiente mortem confoderit; quomodo, qui mortem corruptionemque sepelit, qui sepultos tumulis eximit, qui sortitis ex Adamo corpora eademque * mortua ob contractam eiusdem Adami primi parentis labem circumferentibus, vitam reddit a morte excitatis, ferat tridui sepulturam! Percelleris enim nonnihil, haec videns omnia: at non diu parebis ambigens: animam quippe tuam ac mentem pertransibit percussio tantarum tamque terribilium gladius. At non persistet: nec mansionis stationisve locum occupabit, occissime quippe depulsus abs tuo illo seminis experte conceptu, atque abs tuo illo semper virgineo partu. *3299

17. His omnino nihil est vel horribilius, vel, iis qui non intelligunt, visu incredibilis. Idecirco revelantur ex multis cordibus cogitationes, quae conspiciere nequeunt divina tua ac mira mysteria, quae nec coelorum virtutes quidem videre potuerunt. Idecirco cadit, qui non credit, praeconio: resurgit autem atque ad vitam immortalitatemque illustratur, qui proli tuae credit, ipsumque ore Deum praedicat, teque, quae genueris, sentit esse Deiparam. Idecirco Christus ita ex te natus, ignaris mysteriorum eius vere ponetur in signum, cui contradicetur,¹ patienturque illi lapsum, a quo erigi non poterunt, participes redditi infidelitatis; excitationemque a mortuis, vitamque, quae in coelis est, propterea quod vitae aeternae non crediderint, numquam contemplabuntur.

1749 19. Haec autem omnia cum et re ipsa fierent, et propalarentur verbis, stupebat Maria Dei Mater, admirabatur una cum ipsa praesens Iosephus. * Postquam tamen, quae a lege iniuncta erant, consummassent (omnia namque quae legis erant, Christus venerat implere et legalibus finem praeceptis imponere) revertuntur in Nazareth, ubi a Gabriele archangelo fuerat salutata, quae mundo genuit Salvatorem, et de seminis experte conceptu gravida, et virgo a partu manens, videntibusque declarans universis, notum factum esse Salutare Dei,² lumen gentibus illuxisse, omnibus terrarum finibus iustitiam redemptionemque Dei apparuisse: ac divinam gloriam claritatemque aeternam omnis interitus, corruptionisque nesciam induisse eos, qui illam expectabant.

PG.
87ter,
3299

*3300

¹ Lc. II, 34.

² Lc. II, 30.

PG
87ter,
3318

Oratio IV. De Ss. Angelis et Archangelis. [...] Tu quoque, divinis-
sime angelorumque praestantissime Gabriel, qui mundi es exopta-
tissimus, gaudii et laetitiae dator optimus; qui divinorum arca-
norum interpret es scientissimus, bonorumque omnium administer
et procurator primarius; qui sacrorum tandem ministrorum dux et
princeps es augustissimus; agetum mentem et cor meum instrue, et ad
universa Dei iudicia et iustificationes dirige, [...] * qui beatissimam
inculpatissimamque sacratissimae purissimaeque Dominae nostrae
Genitricis Dei Mariae animam, laeta salutarique annuntiatione ingenti
gaudio imbuisti;¹ Evaque tristitiam, eiusdemque luctum, certae
salutis sponsione in laetitiam transformasti; paucis, qui totius mundi
moerorem in gaudium convertisti, vesteque luctuosa discissa, omnes
laetitiae stola induisti; te etiam atque etiam, o Gabriel, verae lae-
titiae conciliator et dator, rogo.

1750

PG
87ter,
3321
*9999

[...] Tu autem, Domine, vere clemens et *misericors, peculium,
quod prae caeteris omnibus tibi carum, diaboli tyrannis oppresse-
rat, nequaquam aspernatus es; verum tremendum illud mysterium,
quod ante omnia saecula definieras, expleturus, teipsum, qui Patris
es sapientia, et mens, et Verbum, et character, et terminus, et imago,
et sigillum, et Filius, et forma expressa, exinanivisti. Nam et in casta
Virgine per Spiritum sanctum inhabitasti, et ortum ex ea, qui om-
nem rationem excedit, sumpsisti. Nec enim virginea claustra om-
nino solvisti; sed carnis experts, modo, quem tu nosti, in eam ingres-
sus, carne indutus ex ea denuo egressus es, uteri ostio clauso, ut ante
erat, relicto.

1751

PG
87ter,
3352

Oratio VII. Encomium in S. Io. Baptistam, 18. [...] Εἰ δὲ ἂ παρ'
ἀνθρώποις Ἰωάννου τὸν κρείττονα βλέπειν ἢ φύσις οὐκ ἤνεγκεν ἄνθρωπον,
ἄρρενα δὲ φημι διὰ τὴν ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους θηλείας καὶ ἄρρενας Πανα-
γίαν Παρθένον καὶ σεπτὴν Θεομήτορα.

1752

PG
87ter,
3351

Oratio VII. Encomium in S. Io. Baptistam, 18. [...] Natura au-
tem non permisit ut quis inter homines videndus sit melior Ioanne.
Inter homines dico, id est inter viros, Christus enim nullo concedit
modo ut quis suspicetur sanctissimam Virginem et venerabilem Dei
genitricem, quae omnes viros et feminas superat.

1752

¹ Lc. I, 28.

FRAGMENTUM

- 1753 ... Ὃς [Ἰωσήφ] τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ πατήρ ἐνομίζετο, PG
 ὥς ὁ πάνσοφος Λουκᾶς ἀπεγράψατο. Οὐ γάρ ἦν πατήρ ἔργῳ καὶ πράγματι. 87ter,
 ἐπεὶ οὐδὲ τὴν ἀληθῶς Θεοτόκον καὶ ἀειπαρθένον Μητέρα τοῦ Κυρίου τὸ σύ- 3364
 νολον ἐγνώκεν, ἥ τῆς ἀχράντου καὶ παρθενικῆς αὐτὴν ἀπεγύμνωσε χάριτος.

ANACREONTICA

- 1754 I. In Deiparae annuntiationem. PG
 Ἐπὶ Πνεύματος Θεοῦ 87ter,
 Ἐπ' ἀποστόλους μολόντος, 3733
 Πυρίνην ἐμοὶ παράσχοις,
 Μαρίην, λιτῇσι γλῶσσαν.
 Βροτέῃ λέγειν γάρ ὄντως
 Σφαλερόν πέφυκε γλώττη,
 Θεόπαις, τετὴν λοχείην
 Θεόθεν βροτοῖς φανεῖσαν [...]
 Παρθενικῆς Μαρίης ἔθνεα κόσμου
 Σεμνὰ κυηφορίην μέλψατε πάντα.
 Μερόπων ὅλη γενέθλη,

- 1753 ... [Ioseph] omnium nostrum Salvatoris Christi pater existima- PG
 batur, sicuti sapientissimus Lucas retulit.¹ Neque enim pater revera 87ter,
 erat: quandoquidem nec vere Dei Genitricem ac semper Virginem 3363
 Matrem Domini ullatenus cognovit, aut eam immaculata virginalique
 gratia privavit.

- 1754 I. In Deiparae annuntiationem. PG
 A Spiritu Dei 87ter,
 Ad apostolos accedente, 3734
 Igneam mihi praebe,
 Maria, obsecro, linguam.
 Mortali nam dicere
 Arduum est linguae,
 Tuum partum, o Dei Mater,
 Divinitus conspectum hominibus. [...]
 Virginis Mariae nationes orbis
 Venerandum partum celebrate cunctae.
 Tota mortalium progenies

¹ Lc. III, 23.

Μαρίας κλυτῇ κυήσει
 Ἰερὸν μέλος λιγαίνουσ.
 Ἐπὶ γῆς δ' ἀνακτα θῆκεν
 Τὸν Ἀδὰμ βροτῶν τοκῆα,
 ἵνα τῶν ὅλων ἀνάσση
 Χθονίων Κτίσαντος ἔργων.
 Ζαθέως δ' Ἀδὰμ βιοῦντι
 Στυγερός φθόνησε δαίμων.
 * Διὸ μιν δράκων κατέκτα
 Ἀπάτης ξίφος δονήσας. [...]
 Μερόπων ὀλλυμένων δαίμονος ἔργοις
 Ὁ Πατὴρ Ὑἱα Λόγον δῶκεν ἀρήγειν.
 Σατανᾶ βροτοὺς κακοῦντος,
 Ὁ Θεὸς γόνον παρέσχεν
 Ἀδικουμένοις ἀρήγειν.
 Ἰερὸν δ' ἔπεμψε λάτρεν
 Γαβριὴλ ἐς ἄστρῳ θεῖον,
 Ὁ γε Ναζαρεθ καλοῦσιν,
 Μαρίην πρὸς ἀγνὸν ἄνθος.

*3736

Inclito Mariae conceptui
 Melos sacratum concinat.
 Super terram autem regem posuit
 Adamum parentem hominum,
 Ut cunctis imperitaret
 Terrestribus Creatoris operibus.
 Sancte vero Adamo viventi
 Detestabilis invidit daemon,
 * Ideo ipsum draco interfecit
 Deceptionis ensem vibrans. [...]
 Omnibus pereuntibus opera daemonis,
 Pater Verbum Filium dedit adiutorem.
 Satana mortales laedente,
 Deus Filium praebuit
 Ut opem iniuria affectis ferret.
 Atque sacrum ministrum misit
 Gabrielem in sacrum oppidum,
 Quod quidem, vocitant Nazareth,
 Ad Mariam castum florem.

*3735

Κλυτὸς ἄγγελος Θεοῦ
 Τότε Παρθένον προσεῖπε·
 Μαρίη πάναγνε, χαῖρε,
 Μετὰ σοῦ Θεὸς γενέσθω.
 Λόγον ἀγγέλου δὲ κούρη
 Καθαραῖς φρεσὶν λαβοῦσα,
 Ἐλογίζετο κρατίστη
 Ποταπὸς λόγος θεόπτου.
 Μαρίην πάλιν δὲ λάτρης
 Γλυκεροῖς λόγοις προσεῖπεν·
 Μαρίη, φόβον διώξοις·
 Χάριν ἐν Θεῷ γὰρ εὔρες.
 Ὁ Θεὸς ἦν προτυπῶν, Παρθένε, σάρκα,
 Βάτον οὐ καιουμένην δεῖξε προφήτη.
 Προτυπῶν Θεὸς γε σάρκα,
 Μαρίη, τεήν, ἐδείκνυ
 Βάτον ἄφλογον προφήτη.
 Νόν ἐνθεον λαχοῦσα
 Γόνον ἐνθέως λοχεύσεις,
 Γόνον ὃν καλεῖς Ἰησοῦν,
 Ὅτι τὸν λεῶν σωσει.

Inclitus nuntius Dei
 Tum virginem est allocutus,
 Maria purissima, ave,
 Tecum sit ipse Deus.
 Sermonem angeli puella
 Puris praecordiis excipiens,
 Cogitabat optima quale
 Eloquium esset Deum tuentis.
 Mariam rursus minister
 Dulcibus sermonibus est affatus
 Maria, timorem pelle,
 Nam in Deo gratiam invenisti.
 Deus, o Virgo, tuam praefigurans carnem,
 Rubum incombustum ostendit vati.
 Praemonstrans Deus carnem,
 O Maria, tuam, ostendebat
 Rubum inflagratum prophetae.
 Mentem divinam sortita
 Prolem divinitus paries,
 Prolem, quam vocas Iesum,
 Quia populum servabit.

Ξένον ἐν βροτοῖσι κοῦρον,
 Τότε Παρθένος προσεῖπε·
 Πόθεν ἔσται μοί γε τοῦτο
 Γαμικῶν ἀνευθε λέκτρων;
 Ὅ δὲ Παρθένῳ προσεῖπε·

Ἄγιον Πνεῦμα Θεοῦ
 Ἄμα τε σθένει μεγίστῳ
 Ἐπὶ σέ, κλυτῇ, κατέλθοι.
 * Πόρον ἐκ Θεοῦ λαβοῦσα

Γόνον ἀσπόρως γε τέξῃ,
 Διό μιν Θεοῦ παῖδα
 Καλέσει βροτῶν γενέθλη.
 Τὸ Χερουδίμ, Μαρίη πάγκλυτε, μούνη
 Μερόπων ἐκ χθονίων δέξαι κύδος.
 Ἄφ' ὅλης βροτῶν γενέθλης,
 Μαρίη κλέος Χερουδίμ
 Ὅσίως ἔδεκτο μούνη.
 Ῥοθίως δὲ σὸν φανέντα
 Ὁ Θεὸς θρόνον παράσχοι
 Τὸν Ἰεσσίδου τοκῆος
 Ἰακῶβ δόμον ἀνάσσειν.

*3737

Admirandum inter mortales puerum
 Tunc virgo allocuta est,
 Unde erit mihi hoc
 Nuptialibus sine toris?

Ipse vero Virgini dixit:
 Sanctus Dei Spiritus
 Maxima cum virtute
 In te, o inclita, descendet.

* Facultate ex Deo accepta,
 Sobolem absque semine paries,
 Ideo ipsum Dei Filium
 Vocitabit gens mortalis.

Cherubim, Maria celeberrima, sola
 Terrestribus ex hominibus accepisti decus.

Ex toto mortali genere,
 Maria, honorem Cherubim
 Sancte adepta es sola.

Tuis ex membris orto
 Deus thronum praebebit,
 Thronum Iessidae parentis
 Ut Iacob domum regat.

*3738

Σάφρων δ' ἔπειτα κούρη
 Πάλιν ἀγγέλω προσεῖπεν·
 Ἐπ' ἐμοὶ Θεοῖο δούλη
 Κατὰ σὸν λόγον γενέσθω.
 Τότε παρθένον γε, λάτρης
 Πόλον ἔς, λιπών, ἀνέπτῃ·
 Τότε γαστέρος φαάνθη
 Μαρίης ἄριστος ὄγκος.
 Ὅν πόλος εὐρυπέλωρ οὐ χάδεν ἔνδον
 Σὴ χάδεν εὐρυνὴ νηδὺς ἀρίστη.
 Πόλος οὐ χάδεν Θεοῖο,
 Μαρίῃ, λόγον· τεῇ δὲ
 Σάφρων ἔδεκτο μήτρη.
 Ὑφάλοις κόρην δὲ λέκτροις
 Νέον ἔγκυον ποιῆσαι
 Ὅ σοφὸς δοκῶν Ἰωσήφ
 Κρυφίως θέλεν διώκειν.
 Φίλος ἔσκε γὰρ δικαίου,
 Ὅθεν οὐ κόρην ἐλέγχει,

Prudens deinceps puella
 Denuo nuntium allocuta est:
 De me Dei ancilla
 Secundum tuum sermonem fiat.
 Ut, virgine relicta,
 Ad polum minister volavit,
 Tum Virginis apparuit
 Mariae optimus tumor.
 Quem polus latiterminus non cepit intus,
 Tua cepit, o eurynoe, alvus optima.
 Polus non cepit Dei,
 Maria, Verbum; tua vero
 Casta excepit matrix.
 Clandestinis puellam toris
 Novam gravedinem fecisse
 Ille sapiens opinatus Ioseph,
 Clam extrudere volebat.
 Amicus enim erat aequitatis,
 Unde nec puellam coarguit,

Θανάτου θέλων βιαίου
 Μαρίη φυγὴν ὀπάσσαι.
 Χθαμαλὰ φρεσὶν νοοῦντι
 Γλυκερὸς προσῆλθεν ὕπνος,
 Τότε καὶ λάτρης Θεοῦ
 Κατ' ὄναρ λέγεν δικαίῳ·
 Ψόγον ἐκ φρενῶν διώξας,
 Μαρίην ἄγοις γυναικα·
 Ἀπὸ Πνεύματος γὰρ αὕτη
 Ἀγίου βρέφος λοχεύσει.
 Ψόγον εὐθέως δὲ βίψας
 Μαρίην δόμοις κομίζει,
 Ἵνα παρθένον φυλάξῃ
 Ἀγαμον καλῶν ἄκοιτιν.
 Γαστέριθειοδόχῳ κόσμον ἀείρεις
 Κοσμοτόκου σοφίης φορτὶς ἐοῦσα.
 Λαγόσιν τοκῆα κόσμου
 Μαρίη φέρουσα, κόσμον
 Λαγόσι κλυταῖς κομίζεις.

Mortis volens violentae
 Mariae fugam praebere.
 Vilia mentem cogitanti
 Dulcis accessit somnus,
 Tunc quoque minister Dei
 In somniis dicebat iusto:
 Vituperio ex mente repulso,
 Mariam ducas coniugem,
 De Spiritu namque ista
 Sancto infantem pariet.
 Vituperio vero statim abiecto,
 Mariam in aedes ducit,
 Ut virginem servaret
 Innuptam vocans uxorem.
 Ventre divinicipe orbem portas
 Mundiparae sapientiae vectrix existens
 Ilibus parentem mundi
 Maria ferens, mundum
 Ilibus gloriosis portas.

II. In Christi Domini nativitate.

1755

Ἄγε μοι Θεοῦ Πνεῦμα,
 Μαρίη, πάλιν λιτῆσιν
 Ἵνα καὶ τόκον προπόντως
 Τεὸν ἔνθεον λιγαίνω.

Βασιλεὺς κέλευσε Καῖσαρ
 Ἐπὶ γῆς βροτούς γε πάντας
 Πόλιν εἰς τάχος δραμόντας
 Πατρικὴν ἀπογραφῆναι.

Γαμετὴν ἄθικτον ἔνθεν
 Μαρίην τεκοῦσαν οὐπω
 Ὁ κλυτὸς λαβὼν Ἰωσήφ
 Ἐπὶ Βηθλεὲμ πορεύθη.

Δαπέδου γὰρ ἦσαν ἄμφω
 Ἀφ' ἐνός, σποράς, πολίχνης,
 Ἱεροῦ τὰ πάντα Δαβίδ,
 Ὃς ἀναξ πέλεν προφήτης.

Μαρίης εὐτοκίη πάντα σώσει,
 Μερόπων σωζομένων λύτρον αἰίδω.

PG
87ter,
3740

II. In Christi Domini nativitate.

1755

Infunde mihi Dei Spiritum,
 Maria, iterum *tuis* precibus;
 Ut sobolem etiam digne
 Tuam divinam celebrem.

Imperator iussit Caesar
 Totius orbis mortales,
 Ad urbem patriam profectos
 Quam citius describi.

Quare sponsam intactam
 Mariam, quae nondum pepererat,
 Inelitus consocians Ioseph
 In Bethleem processit.

Loco enim uterque oriundus
 Uno, una stirpe atque urbe,
 Omnia ex Davide sancto
 Qui rex fuit et propheta.

Mariae felix partus omnia salvat,
 Mortalium sospitum redemptionem cano.

PG
87ter,
3739

Μαρίης καλὴ λοχεΐη
 Προφανῶς τὰ πάντα σώζει,
 Μερόπων τὰ λύτρα μέλπω.
 Ἐρέω Τόκον Θεοῖο
 Ἐνὶ Βηθλεὲμ φανέντα,
 Ἐρέω νόμους τεκούσης.
 Φύσεως νόμους λαθούσης.
 Ζαθέως χρόνων πρὸ πάντων
 Λόγος ἐκ Θεοῦ λοχεύθη·
 Ἀχρόνῳ γάρ ἐστι κοῦρος
 Πατρὶ συμφυεὶς ὁμῆλιξ.
 Ζαθέως δὲ νῦν ἐτέχθη
 Πάλιν ἐκ κόρης πανάγνου,
 Ὁ χρόνους ὅλους λοχεύων
 Πάλιν ἐν χρόνοις λοχεύθη.
 Θεϊκῶς πάλιν προῆλθεν
 Ἀπαθῶς Θεοῦ τεκόντος,
 Βροτέως δὲ νῦν φαάνθη
 Βροτέης κόρης τεκούσης.
 Μαρίης Θειοτόκου ἄρτι τεκούσης,
 Μερόπων εὐφορόσυνην ἄρτι λιγαίνω.

Mariae inclitus partus
 Conspicue omnia salvat.
 Hominum redemptionem canto.
 Dicam *enim* Filium Dei
 In Bethleem manifestatum,
 Dicam leges parientis,
 Quae naturae leges nescit.
 Mire cuncta ante tempora
 Verbum ex Deo natum est;
 Cum Patre namque aeterno
 Filius exstitit coaeternus.
 Mire autem nunc est natus
 Herum ex impolluta virgine,
 Temporum omnium conditor
 In tempore iterum est genitus.
 Divine olim processit
 E Deo Patre minime se minuente;
 Homo vero nunc apparuit,
 Mortali virgine pariente,
 Deipara Maria nunc pariente,
 Nunc mortalium celebros laetitiam.

1756

Μαρίης Θεὸν τεκούσης,
 Τοκετοῦ ξένου φανέντος,
 Μερόπων χαρὰν λιγαίνω.
 [...] Νομίμως ὅθεν τεκοῦσαν
 Θεομήτορα προσείπω,
 "Ὅτι νῦν Θεὸν λοχεύει
 Μερόπων φύσει μιγέντα.
 Ξένον, ὦ φίλοι, τὸ θαῦμα,
 "Ὅτι παρθένος λοχεύει,
 "Ὅτι παρθένος τε μέμνει
 Τοκετοῦ λαβοῦσα πεῖραν.
 "Ὅθεν ὁ κλυτὸς προφήτης
 Νεφέλην κάλεσσε κούφην.
 "Ὅτ' ἄνευ σπορᾶς βροτείας
 Νοερὸν λόχευσεν ὕμδρον.
 Προορῶν πάλιν προφήτης
 Μαρίην ἄνυμφον εἶπεν,
 Τόμον ἄγραφόν τε καινὸν
 Γραφὲν οὐ χειρὶ βροτείας.

 PG
 87ter,
 3741

1756

Maria Deum parturiente,
 Miro partu in lucem edito,
 Mortalium gaudia canto.
 [...] Unde merito Genitricem
 Dei matrem dicam,
 Quia nunc Deum parit
 Hominum naturae consociatum.
 Novum, amici, miraculum
 Quod virgo parturit,
 Quod virgo etiam permanet,
 Posteaquam pepererit.
 Ideo inclitus propheta
 Nubem vocavit levem,
 Quia absque humano semine
 Rationalem genuit imbrem.
 Praevidens iterum propheta
 Mariam dixit innuptam,
 Librum non scriptum ac novum,
 Scriptum manu non mortali.

 PG
 87ter,
 3742

Δογμάτων εὐσεβείης ἄρτι φανέντων
 Ἀπάτης ἀνδροφόνου κάτθανε δαίμων.
 Δογμάτων Θεοῦ φανέντων
 Ἀπάτης ἀναξ ὁ δαίμων
 Θάνεν ὁ βροτοῦς φονεύσας.
 Ῥυπαρῆς ἄνευθε κούρη
 Γόνον ἡδονῆς τεκοῦσα,
 Ἀλόγων τέθεικε φάτνη
 Λογικῶν τρέφοντα φύτλην.

De desiderio S. Urbis et sanctorum Locorum.

PG
87ter,
3821

*3824

[...] Προδατικῆς ἀγίης ἐνδοθι βαίνων
 Ἐνθα τέκεν Μαρίην πάγκλυτος Ἄννα.
 * Ὑποδὺς νεῶν, νεῶν δὲ
 Θεομήτορος πανάγνον,
 Φιλέων περιπλακείην
 Ἐρατοῦς ἔμοιγε τοίχους.
 Φέρε δὴ μάτην μετέλθω
 Ἀγορῆς μέσης ὁδεύων,
 Ὅθι πατρικοῖς ἐτέχθη
 Θαλάμοις ἄνασσα κούρη. [...]

1757

Placitis pietatis nunc manifestatis,
 Homicidae fraudis perit daemon.
 Placitis Dei manifestatis,
 Fraudum princeps daemon
 Perit, qui mortales interfecerat.
 Absque sordida voluptate
 Cum virgo peperisset, filium
 In praesepe posuit animalium,
 Totius humani generis altorem.

De desiderio S. Urbis et sanctorum Locorum.

PG
87ter,
3822

*3823

[...] In probaticam sanctam ingrediar
 Ubi Anna praeclara peperit Mariam.
 * Subiens templum, templum illud
 Purissimae Deiparae.
 Deosculans amplectar
 Parietes mihi carissimos.
 Neque temere praeteribo
 In medium forum gradiens,
 Ubi in patriis est nata
 Thalamis regina Virgo. [...]

1757

Ψυχοτερπέως τρυφεῖν
 Τεμέω δ' ἐπάν, τὸ σῶμα
 Τὸ δεδεγμένον τὸ σῶμα
 Μαρίην Θεὸν τεκούσης,
 Γεθσημανῇ τέμενος λαμπρὸν αἰδῶ
 Ἐνθα τέτυκτο τάφος Μητρὶ Θεοῦ.

EPISTOLA SYNODICA ¹

- 1758 [...] Πιστεύω καὶ περὶ ταύτης, θεϊότατοι, ὡς ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ τοῦ Πα-
 τρὸς μονογενὴς Υἱός, ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ χρόνων ἀπαθῶς ὑπ' αὐ-
 τοῦ γεννηθεὶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οἶκτον λαθῶν καὶ φιλόανθρωπον ἔλεον
 τοῦ ἀνθρωπίνου ἡμῶν ὀλισθήματος ἐκουσίῳ θελήματι, καὶ Θεοῦ βουλήσει
 τοῦ φύσαντος, καὶ συνευδοκίᾳ θείᾳ τοῦ Πνεύματος, κόλπων μὴ χωρισθεὶς τοῦ
 γεννήσαντος πρὸς τοὺς ταπεινοὺς ἡμᾶς καταβέβηκεν. Ἔστι γὰρ ὥσπερ τῆς
 αὐτῆς βουλήσεως τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι, οὕτω καὶ οὐσίας ἀπείρου καὶ
 φύσεως· περιγραφῆς οὐδαμῶς ἀνεχόμενος, ἢ τῆς καθ' ἡμᾶς τοπικῆς μεταβά-
 σεως, κατὰ φύσιν δρᾶν εἰωθὼς θεϊκὴν τὴν ἐνέργειαν, καὶ μήτραν εἰσδύς ἀπει-
 ρόγαμον, παρθενίας ἀγλαΐζομένην ἀγνότητι, Μαρίας τῆς ἀγίας καὶ φαιδρᾶς

PG
87ter,
3160

Gaudens animo laetabor
 In praedio sacro, corpus
 Quod olim excepit
 Deiparae Mariae.
 Hortum Gethsemani perillustrem canto,
 Ubi est *sepulcrum* Matris Dei.

- 1758 [...] Credo et de hac, sanctissimi, quod Deus Verbum, unigenitus
 Patris Filius, qui ante omnia saecula et tempora impassibiliter de
 eodem natus est Deo et Patre, miserationem induens, et humanitatis
 misericordiam circa humanum nostrum lapsum, spontanea voluntate,
 et Dei gignentis consilio [sponte sua et Dei g. voluntate], et divino
 complacito Spiritus non separatus a gremio generantis, ad nos humi-
 lis descendit. Est enim sicut eiusdem voluntatis Patri, et Spiritui, ita
 et essentiae [infinite] inexplicabilis, et naturae circumscriptionem
 nullo modo sustinens, aut secundum nos localem transmeatum; na-
 turaliter sciens efficere divinam operationem, et uterum intactum
 ingressus virginitatis castitate lustratum [puritate fulgentem] Ma-
 riae sanctae, praeclaraeque, quae Dei sunt sapientis, ab omni con-

PG
87ter,
3159

¹ Ad Sergium Patriarcham Constantinopolitanum.

καὶ θεόφρονος καὶ παντὸς ἐλευθέρας μολύσματος τοῦ τε κατὰ σῶμα καὶ ψυχὴν καὶ διάνοιαν, σαρκουῖται ὁ ἄσαρκος, καὶ μορφοῦται τὸ ἡμῶν ὁ κατ' οὐσίαν τὴν θείαν ὅσον εἰς σχῆμα καὶ εἶδος ἀμόρφωτος, καὶ σωματοῦται καθ' ἡμᾶς ὁ ἄσώματος, καὶ ἄνθρωπος κατὰ ἀλήθειαν γίνεται ὁ αἰὲ Θεὸς γνωριζόμενος· καὶ μητρικῆς κοιλίας * ἐγγάστριος ὁ τοῦ αἰδίου Πατρὸς ἐγκόλπιος δείκνυται, καὶ ὁ ἄχρονος ἀρχὴν χρονικὴν καταδέχεται· οὐ φαντασίᾳ ταῦτα γινόμενος ἅπαντα, καθὰ Μανιχαίοις καὶ Οὐαλεντίνοις δοκεῖ τοῖς παράφροσιν, ἀλλ' ἀληθεῖα καὶ πράγματι ὅλον ἑαυτὸν κενώσας πατρικῶ καὶ οἰκείῳ θελήματι, καὶ ὅλον προσλαβὼν τὸ ἡμέτερον φύραμα, σάρκα φημι τὴν ἡμῖν ὁμοούσιον, καὶ ψυχὴν λογικὴν τὴν ψυχαῖς ταῖς ἡμετέραις ὁμόφυλον, καὶ νοῦν τῷ νῷ τῷ ἡμῶν παραπλήσιον. Ταῦτα γὰρ ἀνθρωπός ἐστι καὶ γινώσκειται· καὶ ἄνθρωπος κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἐξ αὐτῆς ἄκρας τῆς ἐν Παρθένῳ τῇ παναγίᾳ συλλήψεως. Ἄνθρωπος γὰρ χρηματίζειν ἐδούλετο, ἵνα τῷ ὁμοίῳ ἀνακαθάρῃ τὸ ὅμοιον, καὶ τῷ συγγενεῖ τὸ συγγενὲς ἀνασώσῃται, καὶ τῷ συγγενὲς τὸ συμφυὲς ἐκλαμπρύνει. Διὰ τοῦτο Παρθένος ἀγία λαμβάνεται, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀγιάζεται, καὶ οὕτως ὑπουργεῖ τῇ σαρκώσει τοῦ Κτίσαντος ὡς καθαρὰ καὶ ἀγνή καὶ ἀμόλυντος.

[...] Ἐκ τῶν οὖν ἀχράντων παρθενικῶν αἱμάτων τῆς παναγίας καὶ ἀχράντου Παρθένου Μαρίας ὁ Λόγος σαρκωθείς κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπος, καὶ

tagione liberatae [liberae], et corporis, et animae, et intellectus, incarnatur qui erat incarneus, et formam suscipit nostram, qui secundum divinam essentiam, quantum ad habitum et speciem, inextormabilis; et corporatur * secundum nos, incorporeus. Et homo iuxta veritatem efficitur, qui semper Deus agnoscitur; et materno ventre gestari monstratur, qui sempiterni Patris in sinu est: et intemporeus, principium recipit temporale, non per phantasiam factus haec omnia (ut Manichaeis et Valentinis videtur insanis), sed re et veritate totum seipsum exinaniens paterna et propria voluntate, et totam nostram assumens massam, carnem, inquam, nobis consubstantialem et animam rationalem, animabus nostris contribulem, et mentem menti nostrae comparem. Haec namque homo est, et cognoscitur; et homo secundum veritatem factus est ab ipso summo conceptu de sanctissima Virgine. Homo enim fieri voluit, ut simili consimilem mundificaret, et cognato cognatum salvificaret, et connaturali connaturale illustraret. Ideo Virgo sancta accipitur, et anima, corpusque sanctificatur, atque ita ministravit in incarnatione Creatoris, ut munda, et casta, atque incontaminata.

[...] Ex inviolabili namque et virginali sanguine immaculatae Virginis Mariae, Verbum vere factum est incarnatum, et veraciter

τῇ παρθενικῇ γαστρὶ κυοφορούμενος, καὶ τὸν χρόνον πεπληρωκῶς τῆς ἐννόμου κυήσεως, ἐν πᾶσι τοῖς φυσικοῖς καὶ ἁμαρτίαν οὐ φέρουσι τοῖς ἀνθρώποις ἡμῖν ὁμοιούμενος, καὶ τὴν ἡμετέραν οὐκ ἀπαξιῶν ἐμπαθεστάτην εὐτέλειαν, τίκτεται Θεὸς ἀνθρωπίνῳ τῷ σώματι, ὡσαύτως δὲ καὶ τῷ σχήματι, * ψυχὴν *3164
 λογικὴν καὶ ἄσώματον ἔχοντι, ὅπερ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ καὶ οὐχ ἕτερος λογικῷ ἐνεψύχωσε Πνεύματι. Καὶ Παρθένον τηρεῖ τὴν γεννήσασαν, καὶ «Θεοτόκον» αὐτὴν κυρίως καὶ ἀληθῶς ἀναδείκνυσι, κἄν Νεστόριος ὁ παράφορος ῥήσσηται, καὶ τούτου τὸ θεομάχον στρατόπεδον δακρύη καὶ θρηνῇ καὶ ὀδύρῃται, καὶ σὺν ἐκείνῳ πάλιν σπαράττηται. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ ἐκ Παρθένου τῆς ἁγίας Θεοτόκου Μαρίας τικτόμενος, καὶ δευτέραν δι' ἡμᾶς καὶ χρονικὴν προσδεχόμενος γέννησιν μετὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ καὶ αἰδίου τὴν ἐκ Πατρὸς φυσικὴν καὶ ἀνέκφραστον γέννησιν, κἄν σαρκακωμένος ἐτίκτετο διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς τοὺς σαρκικοὺς ὁμοιότητά· ὅλος Θεὸς ἀνυμνούμενος, ὅλος ὁ αὐτὸς προσφερόμενος ἄνθρωπος. [...] * Τὰ δὲ θεῖα καὶ λαμπρὰ καὶ ὑπέρτατα, καὶ νικῶντα *3176
 προδήλως ἡμῶν τὴν εὐτέλειαν, ἅπερ ἦν θαυμαστά καὶ τεράστια, καὶ τῶν παραδόξων ἔργων ἡ πρόδος, ὅποια περ ἦν ἡ ἄσπορος σύλληψις, ἡ Ἰωάννου ἐγγάστριος σκίρτησις, ὁ τόκος ὁ ἄφθορος, ἡ παρθενία ἡ ἄχραντος, ἡ πρὸ τοῦ τόκου καὶ ἐν τῷ τόκῳ καὶ μετὰ τὸν τόκον ἀλώβητος, ἡ τῶν ποιμένων οὐράνιος μύησις, καὶ τῶν Μάγων ἀστροκίνητος ἔλκυσις, δωροφορία τε σὺν αὐτῇ

homo, et in utero virgineo deportatus, et tempus explevit legitimi puerperii, et per singula naturalia, et peccatum non trahentia, nobis hominibus similis factus, nostramque non dedignatus passibilem vilitatem, * nascitur Deus humano corpore, similiterque et habitu *3163
 [figura] animam rationalem et incorpoream habente, quod ipse in semetipso, et nequaquam alter rationali animavit spiritu, et Virginem generantem conservavit, et Θεοτόκον eam proprie, et veraciter demonstrat, vel si Nestorius vecors scinditur, et eius Deo rebellis exercitus lacrymatur, et lamentatur, et eiulat, et iterum cum eo discerpitur. Deus namque erat, qui ex sancta Virgine Dei Genitrice Maria genitus est, et secundum hanc temporalem propter nos nativitatem suscepit post primam eius et sempiternam illam ex Patre, naturalem atque ineffabilem, nativitatem, quamquam incarnatus nascebatur ob similitudinem nostri carnalium: totus Deus collaudandus, totus idem ipse apparens homo perfectus. [...] * Verum illa divina praeclaraque *3175
 et sublimia, et nimirum nostram vilitatem superantia, quae erant miracula, et prodigia, et admirandorum operum prolatio: quae erant, inseminata conceptio, Ioannis intra uterum exsultatio, partus ipse incorruptibilis, illibata virginitas, quae ante partum et in partu et post partum est intemerabilis, pastorum coelestis instructio, magorum stellivoca convocatio, munificentia cum hac simul, et adoratio,

καὶ προσκύνησις, ἡ γραμμάτων ἀμαθῆτευτος εἵδησις (« Πῶς γὰρ οὗτος, φασίν, οἶδε γράμματα μὴ μεμαθηκώς; »).

LEONTIUS Neapolitanus in Cypro Ep. († ca 650)

SERMONES ¹

PG
93, 1569

Sermo I. [...] « Ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως »· καθαρισμοῦ δηλονότι, τῆς τε Μαριὰμ καὶ τοῦ βρέφους· καὶ τοῦ προσδοκωμένου εἶναι πατρός· λέγω δὲ τοῦ Ἰωσήφ. Ἄλλ' ἐκπληττόμενος ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσιν, πρὸς τὸν θεσπέσιον εὐαγγελιστὴν εἴποιμι ἄν· τί λέγεις, ὦ μακάριε Λουκᾶ; Ἐπιελῆσθαί μοι δοκεῖς τῶν ἀνωτέρω παρὰ σοῦ συγγραφέντων, ἀναρμόδια γὰρ πρὸς ἐκεῖνα τὰ νῦν παρὰ σοῦ λεγόμενα. Οὐκ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις τῇ Θεομήτορι καὶ παναγίᾳ Παρθένῳ, τὸν θεῖον Γαβριὴλ εἰσάγεις λέγοντα· « Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι »; Πῶς οὖν ἡ ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ δυνάμεως Ὑψίστου κυήσασα, καὶ μὴ κατὰ νόμον ἀνθρωπίνης κυήσεως, καθαρισμοῦ δέσεται; Πῶς δὲ ἡ πληρωθεῖσα τοῦ πᾶσαν κτίσιν ὀρωμένην καὶ οὐχ ὀρωμένην ἀγιάζοντος,

1759

*litterarum indocilis scientia. Quomodo namque hic (inquiunt) litteras scit, cum non didicerit?*²

PG
93, 1570

Sermo I. [...] *Postquam impleti sunt dies purgationis eorum secundum legem Moysi.*³ Purgationis utique, tum Mariae, tum infantis, eiusque qui pater existimabatur esse, nempe Iosephi. Caeterum stupens ad verba haec, in hunc modum compellaverim admirabilem Lucam. Quid ais, o beate Luca? Videris oblitus eorum, quae superius scripseras. Nam dissonant abs te modo dicta. Nonne in Evangeliiis divinum Gabrielem inducis, in haec verba, Dei Genitricem ac sanctissimam Virginem affantem? *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi?*⁴ Qua ergo ratione, quae ex Spiritu sancto, ac Altissimi virtute concepit, non vero secundum legem humanae conceptionis, purgatione eget? Quomodo autem, quae eo impleta fuit, qui naturam omnem tum oculis subiectam, tum non aspectabi-

1759

¹ Paternitas sermonum istorum nondum absolute est affirmata.

² Io. VII, 15. *Triodion* non est Sophronii, sed, probabiliter Iosephi hymnographi († 883). Cf. Lau 169.

³ Lc. II, 22.

⁴ Lc. I, 35.

• PG 87ter, 3177, 3204, 3291, 3292, 3295, 3300, 3322, 3332, 3337, 3341, 3344, 3349, 3372, 3460, 3744, 3748, 3749, 3750, 3753, 3754, 3755, 3788, 3789, 3813, 3821.